

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2016–2018

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Tereza Böhmová

**Propaganda ve filmové a televizní tvorbě pro děti a mládež
v období normalizace**

Praha 2018

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Libor Svoboda, Ph. D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER FULL-TIME STUDIES

2016-2018

DIPLOMA THESIS

Tereza Böhmová

**Propaganda in film and television production for children
and youth in the period of normalization**

Prague 2018

The Diploma Thesis Work Supervisor: Mgr. Libor Svoboda, Ph. D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Tereza Böhmová

Poděkování

Děkuji Mgr. Liborovi Svobodovi Ph.D. za ochotu a trpělivost při vedení mé diplomové práce.

Anotace

Diplomová práce je zaměřena na propagandu ve filmové a televizní tvorbě pro děti a mládež v období normalizace. Popisuje a analyzuje vývoj komunistické propagandy v Československu. Hlavní důraz je kladen na uplatňování propagandy v produkci filmové a televizní tvorby určené dětem a mladému publiku. Teoretická část práce dále obsahuje popis formování propagandy na základě ideově tematických plánů Československé televize. Praktická část zahrnuje obsahovou analýzu vybraných televizních seriálů a filmů.

Klíčová slova

propaganda, film, televize, děti, mládež, normalizace

Annotation

The diploma thesis is focused on propaganda in film and television production for children and youth in the period of normalization. Describes and analyzes the evolution of communist propaganda in Czechoslovakia. Special attention is paid to propaganda in the production of film and television productions intended for children and young audiences. The theoretical part of the thesis also includes a description of propaganda formation based on ideological thematic plans of Czechoslovak Television. The practical part includes content analysis of selected TV series and films.

Keywords

propaganda, movie, television, children, youth, normalization

OBSAH

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 PROPAGANDA.....	11
1.1 VYMEZENÍ POJMU PROPAGANDA.....	11
1.2 HISTORIE PROPAGANDY.....	13
1.3 FILM JAKO NÁSTROJ PROPAGANDY.....	14
2 KOMUNISTICKÁ PROPAGANDA V ČESKOSLOVENSKU.....	16
2.1 OBDOBÍ 1945 - 1948.....	16
2.2 OBDOBÍ 1948 - 1967.....	18
2.2.1 NOVÁ VLNA ČESKOSLOVENSKÉHO FILMU.....	20
2.3 OBDOBÍ PRAŽSKÉHO JARA.....	22
2.4 OBDOBÍ NORMALIZACE.....	24
2.5 SAMETOVÁ REVOLUCE.....	27
3 MEDIÁLNÍ LEGISLATIVA V ČESKOSLOVENSKU.....	28
3.1 OBECNÁ DEFINICE.....	28
3.2 MEDIÁLNÍ LEGISLATIVA TELEVIZNÍHO VYSÍLÁNÍ.....	29
4. TELEVIZNÍ TVORBA PRO DĚTI A MLÁDEŽ.....	32
4.1 TÝDENÍK ČESKOSLOVENSKÁ TELEVIZE.....	34

5 IDEOVĚ TEMATICKÉ PLÁNY ČST.....	36
5.1 1970.....	36
5.2 1973 - 1977.....	37
5.3 1976 - 1977.....	42
5.4 1977 - 1978.....	44
5.5 1985 - 1986.....	47
5.6 1987 - 1988.....	50
PRAKTICKÁ ČÁST.....	53
6 OBSAHOVÁ ANALÝZA VYBRANÉ TELEVIZNÍ TVORBY.....	53
ZÁVĚR.....	69
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	71
SEZNAM ZKRATEK.....	74
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	75

ÚVOD

"Pojem "normalizace" se v českém politickém slovníku objevil již krátce po okupaci v srpnu 1968, zpravidla byl doprovázen synonymem "konsolidace" a býval používán pro proces zahrnující "obnovení pořádku" a znovunastolení mocenského a informačního monopolu, který provázela mocenská a politická likvidace stoupenců jiných než promoskevských názorů. "Normalizace poměrů" byla formálně završena přijetím Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ. V původním dobovém diskurzu tak měla užší časové vymezení. Dnes však bývá tento pojem vztahován na celé dvacetiletí trvající až do pádu komunistického režimu v roce 1989." (Kopal, 2014, s 11)

Tato diplomová práce se zabývá propagandou uplatňovanou ve filmové a televizní tvorbě pro děti a mládež časově definovanou obdobím normalizace. Propaganda jako prosazování idejí nebo politických teorií se primárně snaží přesvědčit o jejich správnosti. K tomu využívá sociologicko-psychologických poznatků a působí dlouhodobě. Hlavním nebezpečím propagandy je především monopolizace informací o jednání a činnostech státní správy a jejich následné šíření, které podřizuje propagandistickým účelům. V totalitních režimech k tomu přistupuje ústřední kontrola a řízení masmédií, tudíž nezávislé informace, kontrola a veřejné mínění jsou prakticky nemožné. Často je propaganda zaměňována s pojmem "propagace", ta se však zpravidla nevztahuje k otázkám ideologie, pouze zdůrazňuje přednosti propagovaného subjektu.

Propaganda v období normalizace byla mocně šířena především prostřednictvím televizního vysílání, které se v sedmdesátých letech stalo nejsilnějším masovým médiem. Zároveň sledování televize a filmů představovalo specifický způsob trávení volného času mládeže. KSČ považovala za nezbytně nutné začít pěstovat a upevňovat socialistickou morálku občanů již v dětském věku. Ve vysílání určeném dětem a mládeži byla systematicky koncipována ideologicky zaměřená tvorba. Vedle hraných dramatických inscenací byl zvláštní důraz kladen též na tvorbu publicistickou.

Teoretická část práce obsahuje definici pojmu propaganda a historické souvislosti s ní spojené, stručný vývoj propagandy v Československu od roku 1945 do roku 1989, popis televizní tvorby pro děti a mládež a její legislativu. Pátá kapitola podrobně analyzuje většinu dodnes dochovaných a dostupných ideově tematických plánů vysílání pro děti a mládež Československé televize, které byly zcela stěžejní pro vypracování této diplomové práce. Praktická část práce obsahuje podrobnou obsahovou analýzu vybraných filmových a televizních děl a popis jejich formy uplatňování propagandy.

TEORETICKÁ ČÁST

1 PROPAGANDA

1.1 Vymezení pojmu propaganda

Pod pojmem propaganda rozumíme cílevědomé šíření informací a názorů za účelem ovlivnění či změny chování a vytvoření či vyvolání, případně posílení, konkrétních postojů, představ a dojmů. Jedná se tedy o záměrný způsob manipulace s jedincem, skupinou nebo částí společnosti. Cílem je dosažení požadovaných a předem stanovených záměrů. Propaganda obvykle nepřesně popisuje realitu. Neuvádí veškeré relevantní informace a systematicky zkresluje představy a fakta. (Taylor, 2016, s 19). Nejsilnějším aspektem propagandy je práce s lidskou psychikou a v krajním případě i s emocemi. V případě idejí se jedná o vědomé šíření podnětů jednajících v souladu s konkrétní propagovanou ideologií. Zásadním a zároveň nejmocnějším nástrojem šíření propagandy je využívání masových médií, která dosahují na co nejširší okruh veřejnosti. Pro co nejvíce efektivní šíření propagandy jsou stěžejní následující aspekty:

- vymezení cílové skupiny (věk, pohlaví, dosažené vzdělání, sociální příslušnost)
- popis předmětu propagandy
- přesné stanovení cíle
- důkladné propracování kampaně
- stanovení realizátora kampaně
- volba vhodných prostředků šíření kampaně

Propaganda mimo jiné pracuje s emocemi a s lidskou psychikou. Paradoxně u propagandy většinou platí, že jednoduché a dobře srozumitelné můžeme považovat za nejefektivnější způsob manipulace s masou. Za důležitý aspekt v dosažení požadovaného účinku lze považovat také vzhled, vystupování, rétorické schopnosti a tím i celkové charisma případného propagandisty. (Verner, 2011, s 19)

Pojem propaganda lze dělit do různých kategorií dle jejího zaměření - např.: komerční, ekonomická, politická, vojenská, ideologická, diplomatická, mírová, válečná, dokonce i sportovní či kulturní. Všechny výše uvedené druhy mají stejný cíl - dosáhnout požadovaných změn ve smýšlení a postojích cílové skupiny, jedince či společenské vrstvy ve prospěch cíle nastolené propagandy a v ideálním případě zcela ztotožnit jejich chování s konkrétní filosofií. Platí však, že míra přesvědčivosti má pro úspěšný výsledek v procesu propagandy vyšší hodnotu než míra objektivitu a pravdivosti šířených informací. (tamtéž, s 19)

Na základě samotné práce s informacemi dělíme propagandu do tří typů dle důvěryhodnosti sdělených informací, které uvádí respondentům: bílé, šedé a černé. Toto rozdělení probíhá na základě práce s fakty a skutečností následovně:

Bílá propaganda se snaží pracovat s co nejpřesnějšími zdroji, které své cílové skupině předkládá. Tyto zprávy lze pokládat za objektivní. Informační zdroje jsou důvěryhodné a relevantní. Jedná se o nenásilnou formu propagandy, která nenutí respondenta k radikální změně názorů.

U *šedé propagandy* nelze zcela jistě ověřit důvěryhodnost zdroje informací a sdělení není svým obsahem příliš jasné. Nepřesné a irelevantní informace však šíří úmyslně, čímž dokáže své respondenty efektivně zmást.

Černá propaganda cíleně šíří lži, dezinformace a vědomě své respondenty klame. K dosažení maximální věrohodnosti u cílové skupiny využívá všech dostupných racionálních i iracionálních prostředků. Mimo jiné černá propaganda neoznačuje informační zdroje. (tamtéž, s 32)

Proces propagandy je tedy prosazování a šíření idejí či politických a světonázorových teorií, kterými přesvědčuje co nejširší okruh společnosti o jejich správnosti. Nosným prvkem propagandy je zejména využívání poznatků z oboru sociologie a psychologie. Jedná se o cílené působení na emoce a citové stránky vědomí jedince, skupiny, nebo společnosti. Obvykle je zaměřena na působení dlouhodobějšího charakteru.

1.2 Historie propagandy v Evropě

Pro celkové pochopení fungování propagandy je nezbytné uvést zejména historické souvislosti, kdy se poprvé objevuje snaha o hájení či šíření konkrétních myšlenek. Z historického hlediska se termín propaganda začal používat v 17. století. Roku 1662 byl pojem "propaganda" poprvé použit v církvi papežem Řehořem XV. v souvislosti s kongregací pro šíření víry. Samotný princip byl využíván již mnoho let předtím. V užším smyslu slova se jednalo o vytvoření silné vůdčí osobnosti pro ovlivnění široké veřejnosti. (Verner, 2011, s 5) Za propagandu lze tedy v historickém kontextu označit veškeré snahy o ovlivňování či až manipulaci s masou. Jak již bylo zmíněno v podkapitole 1.1, nejsilnějším nástrojem šíření propagandy jsou sdělovací prostředky neboli média. Nástup tištěných periodik proto podmiňuje historický vývoj propagandy. V současnosti je propaganda spojována především s oblastí politiky.

Termín propaganda se do povědomí veřejnosti nejzásadněji dostal v souvislosti s druhou světovou válkou a obdobím bezprostředně před ní. Na tomto místě je pro přesnější pochopení historických konotací nutné zmínit hospodářskou krizi, která od roku 1928 zasáhla v podstatě celý svět a do jisté míry zničila ekonomiku mnoha zemí po celém světě. Mezi lidmi vzrůstaly obavy z možnosti opakované krize a široká veřejnost se začínala upínat k autoritářským vůdcům. (Parker, 1995, s 431) V důsledku toho rostlo od roku 1934 pak po celém území Evropy napětí. V Německu se dostává k moci autoritářský vůdce Adolf Hitler. Část široké veřejnosti Hitlera obdivuje, sympatizuje s jeho životní filosofií a nechá se poměrně snadno psychologicky zmanipulovat. Je zavedena přísná regulace veškerých médií a zpravodajství, veřejné instituce se zcela podřizují nacistickému režimu. Právní stát zaniká, svoboda projevu, shromažďování i tisku přestává zcela existovat. (Jäckel, 2004, s 78)

Hitlerovy projevy, které dokázaly přesvědčivě strhnout a zaujmout masy, jsou definovány silnými až vyhrocenými emocemi, rétorikou a posturikou. Zásadní roli a benefit přinesla pro nacistické Německo ovšem samotná propaganda. Již v té době stál vedle Hitlera pozdější ministr Josef Goebbels, který vytvářel úderné slogany nacistické propagandy. Jeho obsahově velmi dobře propracované, cílené kampaně působily nanejvýš věrohodně, systematicky vzbuzovaly zájem veřejnosti a byly šířeny všemi

možnými dostupnými sdělovacími prostředky. Hlavním a jediným záměrem Goebbelse bylo podřídit postoje a názory masy Hitlerovým představám a cílům. (Verner, 2011, s 34)

Během následujících let druhé světové války dochází k izolaci veškeré kultury také na území tehdejšího Československa. Zpravodajství bylo pod přísnou kontrolou nacistické propagandy. Prosazování českého charakteru v tisku či rozhlasu bylo zcela eliminováno, prohlašování protiněmeckých myšlenek bylo zakázáno. Naopak bylo nutné vyjadřovat kladný postoj českého národa k německé kultuře. Veškerý tisk, který v době okupace v Československu fungoval, byl zcela podřízen nacistické propagandě. Mimo jiné bylo pod trestem smrti zakázáno poslouchání zahraničního rozhlasu.

1.3 Film jako nástroj nacistické propagandy

Masivní rozvoj vlivu filmové tvorby na nastolování ideologických témat sehrával v období před druhou světovou válkou velmi významnou roli. V době po nástupu nacistů k moci byl německý filmový průmysl nejvyspělejší v celé Evropě a zároveň také druhý nejmocnější na celém světě - hned po Hollywoodu. Zcela pokrokový přístup k filmařskému umění přinesla na počátku třicátých let dnes již "notoricky" známá režisérka Leni Riefenstahl, která Hitlerovi učarovala svým novátorským pojetím filmu. Vrcholem její kariéry byl proslulý dokument „Triumf vůle“ zobrazující sjezd NSDAP v Norimberku roku 1934. Film byl vytvořen direktivně na objednávku nacistů a disponoval výrazným ideologickým vlivem. Jak již bylo výše zmíněno, pro nacisty měla propaganda jejich radikální ideologie zásadní význam. Tato ideologie spojovala mnohé části společenských vrstev tehdejší společnosti a hlavním cílem bylo právě tuto pospolitost postupně co nejvíce rozšiřovat. (Taylor, 2016, s 215)

Krátce poté, co byl Josef Goebbels jmenován říšským ministrem lidové osvěty a propagandy, vyjádřil se k německým filmovým pracovníkům - stávající nacistická vláda nebude pouze přechodným obdobím a filmové umění, ač má zůstat zcela svobodné, bude nutné definovat vládou přísně stanovenými normami. V německém filmovém

průmyslu viděl Goebbels značný, do té doby nevyužitý potenciál a hodlal jej dovést k naprosté dokonalosti. (tamtéž, s 217) Ve své funkci ministra propagandy neotálel a neprodleně nechal vzniknout speciální organizaci, tzv. Říšskou filmovou komoru, která měla zastřešovat a kontrolovat veškerou činnost týkající se filmového průmyslu. Od této chvíle vzniká přísná regulace filmových aktivit, které jsou v souladu s předepsanými pravidly, jako např. zákaz filmové činnosti, která by mohla ohrozit základní zájmy státu apod. Kromě náboženského cítění bylo také chráněno cítění nacionálně socialistické, morální a umělecké. Filmové scénáře byly kontrolovány předběžnou cenzurou říšské filmové dramaturgie. Nejvýraznější rozmach zaznamenaly filmy hodnotné jak umělecky, tak i politicky. Nacisté měli velmi důkladně propracovaný systém financování filmového průmyslu, což ještě více posilovalo tvorbu politických filmů. Důležitou roli sehrála také produkce zábavných filmů, které se zpočátku zdály být mimo dosah nacistické propagandy. Goebbels si uvědomoval význam zábavního filmového průmyslu, proto byl obvykle politický obsah vložen i do nejméně střežených okamžiků takových filmů, které se ani zdánlivě politiky netýkaly. V konečném výsledku měly tedy stejný propagandistický cíl jak filmy politické, tak i ty na první pohled zdánlivě nepolitického charakteru. (tamtéž, s 223)

2 KOMUNISTICKÁ PROPAGANDA V ČESKOSLOVENSKU

2.1 Období 1945 - 1948

Vývoj komunistické propagandy v Československu měl vždy přímou spojitost s historickým vývojem. Po skončení druhé světové války se zcela radikálně změnilo uspořádání celého Československa - demograficky i politicky. Nastávaly velmi složité obměny ve prospěch levicově smýšlejících ideologií, přestože ještě v té době bylo Československo definováno jakožto pomyslný bod propojující východní a západní svět. Na základě vyhlášeného "Košického vládního programu" zůstaly nadále zachovány politické strany Sociálních demokratů, Národních socialistů, Lidová strana a Komunistická strana Československa. (Agnew, 2008, s 318) Každá z uvedených stran byla součástí Národní fronty a jednotliví představitelé nadále jednali o stranických organizacích a o stranách, kterým bude nadále povolena či zamítnuta činnost. Národní fronta stála mimo jakoukoliv demokratickou podporu. Na základě Benešových dekretů z roku 1945 byly postupně znárodněny veškeré finanční instituce a průmyslové podniky, které disponovaly počtem zaměstnanců nad 500 osob. V té době se jednalo o téměř dvě třetiny tehdejšího československého průmyslu. Košický vládní program měl zajistit svobodu slova a zajistit společenskou roli médií jako subjekt, který slouží lidu, nikoliv soukromým zájmům. Nicméně již od počátku svým způsobem deklaroval politické i kulturní zaměření na spolupráci se Sovětským svazem. Politický potenciál rozhlasu v tomto období si téměř od začátku přisvojila Komunistická strana, která jej využívala jako jeden z nejdůležitějších agitačních nástrojů. (Končelík, Večeřa, Orság, 2010, s 121)

Roku 1946 se Komunistická strana rozrostla na téměř milion členů a měla pod svou kontrolou většinu klíčových vládních postů. Jednalo se tedy o nejsilnější politickou stranu. Nejvíce rozšířena byla především mezi dělnickou třídou, ale paradoxně také mezi levicovou inteligencí a umělci. Oproti KSČ stála jako největší konkurent Československá strana národně socialistická, která v té době čítala přibližně 500 000 členů, převážně ze středních sociálních vrstev. Klement Gottwald se stal předsedou

nové vlády. Během roku 1947 vzrůstaly spory v Národní frontě. Komunisté měli v plánu vyhrát opět výrazně ve volbách roku 1948. Demokraticky orientované strany si neuvědomovaly, jaké riziko by tato skutečnost přinesla a místo sjednocení se proti komunistům dále soupeřily navzájem o hlasy voličů. (Agnew, 2008, s 323) Mimo jiné se začaly velmi razantně projevovat záporné názory nedávno znárodněného průmyslu i hospodářství. Vývoj nebyl efektivní ani produktivní oproti evropským trhům, které byly výrazně konkurenceschopné. Komunistická strana svou politikou vytvořila zcela dominantní vliv na výraznou část médií, zejména na rozhlas a oblast filmové tvorby

Za nejpodstatnější událost v době po skončení druhé světové války je možné považovat tzv. rozdělení Evropy na základě tzv. Marshallova plánu. Jednalo se o doktrínu, podle které byla ze strany USA nabídnuta ekonomická a hospodářská pomoc státům na území válkou zdevastované Evropy. Na tuto výzvu reagovalo kladně celkem dvacet dva evropských států. Navzdory snaze Československa o zapojení se do Marshallova plánu, nebylo možné pod Stalinovým nátlakem účast zrealizovat a Československo se tak postupně stalo součástí východního bloku. Rozdělení poválečné Evropy bylo tímto definitivně ustáleno. Mimo to Stalin v té době již také aktivně urgoval absolutní převzetí moci v Československu ve prospěch komunistické strany.

Je tedy zřejmé, že koncem roku 1947 byly vnitropolitické vztahy v Československu stále více napjaté. Komunistická strana se snažila pozice svých rivalů diskriminovat všemi možnými způsoby. Proto bylo uzavírání jakýchkoliv kompromisů stále více složitější. V únoru 1948, krátce před ukončením voleb, komunisté také poprvé využívají veřejných sdělovacích prostředků ke svému vlastnímu prospěchu - odbory, které byly ovládány komunistickou stranou, zadržovaly novinový papír pro opoziční tisk. Také rozhlas se v té době ocital zcela v rukou komunistů. Zmanipulovaná policie aktivně potlačovala veškeré demonstrace nekomunistického charakteru. (tamtéž, s 330) Dne 25. února 1948 tehdejší prezident Edvard Beneš pod nátlakem Klementa Gottwalda a Komunistické strany Československa přijímá komunisty navrhouvanou demisi demokratických ministrů a jmenuje vládu složenou výhradně z komunistických představitelů. To vše se odehrává bez výraznějších protestů veřejnosti a v podstatě též bez protestu médií. Únorové vítězství KSČ předznamenává obrovské personální čistky ve všech sférách hospodářství, státní správy a kultury.

2.2 Období 1948 - 1967

Po tzv. Vítězném únoru nastávají radikální změny uspořádání státu ve všech sférách - politické, ekonomické i kulturní. Členská základna KSČ se výrazně rozrůstá a do května 1949 strana disponuje počtem 2 311 066 členů. V té době již naplno funguje komunistická propaganda. Období na přelomu 40. a 50. let je označováno jako období "velkého teroru". Tento termín vznikl ve spojitosti s vykonstruovanými politickými procesy proti tzv. odpůrcům komunistického režimu. Pod kontrolu strany spadají sdružení, organizace a spolky, které tím ztrácejí svou nezávislost i samostatnost bez ohledu na jejich zaměření. Vše je podřízeno komunistické propagandě. Veškeré organizace jsou nuceny veřejně podporovat nastolenou politiku státu a též se musí aktivně podílet na jejím uskutečňování. Jedním z hlavních nástrojů a její nedílnou součástí KSČ se stávají nově založená odborová hnutí. Souhlasné projevy s režimem jsou vydávány jako důkaz, že si komunistická strana udržuje podporu široké veřejnosti. Již tehdy však hlavní představitelé strany tušili, že skutečnou podporu široké veřejnosti nemají, tudíž k získávání informací o veřejném mínění naplno využívali orgánů státní bezpečnosti a stranických organizací. Propaganda se stala zásadním nástrojem komunistické ideologie při podpoře a utváření veřejného mínění ve prospěch nové politiky. Postupně byl také eliminován dovoz veškerých časopisů, novin a ostatních tiskovin ze zahraničí. Veškerá média byla pod přísnou kontrolou KSČ. Ústřední tiskový orgán KSČ, periodikum Rudé právo, bylo vydáváno po vzoru sovětské politiky. (Verner, 2013, s 125) Ostatní československý tisk byl zcela podřízen stranické cenzuře, kterou vykonával tiskový odbor ústředního výboru KSČ. Základním úkolem tohoto odboru bylo důkladně zformovat příslušné politické směrnice a normy, které byly posléze závazné pro šéfredaktory všech novin, časopisů, tiskových kanceláří a rozhlasu. Ti také za dodržování ideově politického obsahu a těchto směrnic a norem osobně zodpovídali. (Agnew, 2008, s 337)

Po roce 1948 došlo k přerušení téměř veškerých kontaktů se západním světem. Politicko-hospodářské, vědní i kulturní sféry se orientovaly výhradně na spolupráci se Sovětským svazem. Tento styl tzv. socialistického realismu se stal měřítkem celého kulturního dění. Vše, co nesouviselo s tímto socialistickým realismem, bylo KSČ odmítáno a označováno jako vliv tzv. třídních nepřátel. Nezávislé umělecké spolky,

organizace a instituce byly nahrazeny centralizovanými institucemi - např. Svaz československých spisovatelů. Svaz československých filmových a televizních umělců sdružoval odborné pracovníky z oblasti televizní tvorby a filmu. Později bylo ustanoveno pět hlavních sekcí, které disponovaly vlastním vedením a výbory: televizní sekce dramatická, sekce publicistická, sekce krátkého filmu, sekce dokumentární. Do výše uvedeného svazu mohli vstupovat umělci či tvůrčí pracovníci, kteří se podíleli na vzniku televizních programů nebo filmových děl. Podmínkou schváleného členství byla ideově kvalitní uskutečněná umělecká díla nebo také dlouhodobá záslužná tvůrčí činnost. (Knapík, Franc, 2011, s 890) Od roku 1948 začaly postupně vznikat také příslušné filmové festivaly. Např. Filmový festival pracujících, který lze označit jako zcela specifickou akci mimo jiné na podporu zvýšení účinku propagandistických filmů. Mezinárodní filmový festival probíhal od roku 1950 pravidelně i v Karlových Varech a vždy měl výrazný politický charakter, čemuž odpovídala hlavní festivalová hesla, výběr filmů, které byly do soutěže zařazeny, i sestavení mezinárodní filmové poroty. Roku 1965 vznikl další soutěžní festival mezinárodní úrovně - Festival filmů pro děti a mládež.

V roce 1953 byla stranická cenzura nahrazena novým státním úřadem tiskového dohledu, který následujícího roku spadl svým řízením pod ministerstvo vnitra a zastával funkci hlavní správy tiskového dohledu. Jak již bylo výše zmíněno, v té době byla veškerá média pod přísnou kontrolou komunistické strany a obsahově podporovala pouze nastolenou ideologii. Značná část populace Československa se stále více uchýlovala k tajnému a oficiálně nedovolenému poslechu rozhlasových stanic západního světa, mezi které patřila britská stanice BBC, rádio Svobodná Evropa a oficiální zahraniční vysílání americké stanice Hlas Ameriky. Jejich hlavním smyslem bylo šíření informací do zemí východního bloku, kde vládla přísná cenzura médií. Téhož roku také nastalo v Československu první pokusné televizní vysílání. Již od počátku sloužilo televizní vysílání propagandě komunistické strany. V prvních měsících probíhalo vysílání pouze dva až tři dny v týdnu, ke konci roku 1953 čtyři dny v týdnu a od roku 1954 bylo spuštěno pravidelné vysílání Československé televize. Roku 1958 bylo možné sledovat program televizního vysílání každý den. (Verner, 2013, s 125)

V polovině 60. let začalo docházet k reformním hnutím, která přece jen vedla k postupnému uvolňování režimu. Výraznou roli zde sehrála mládež poválečné generace, která vyrůstala již za vlády komunistické strany. Rozpor mezi skutečnou realitou života a stranou stále opakovanými hesly byl pro mládež zcela očividný. Zároveň však nebyla široká veřejnost informovaná o probíhajících krizích uvnitř komunistické strany.

2.2.1 Nová vlna československého filmu

Filmovou novou vlnou je označováno hnutí naší národní kinematografie v průběhu šedesátých let, kdy začalo postupně docházet k politickému uvolnění a tím i částečnému zmírnění cenzury. Tato doba představuje kvalitativní vrchol dosavadní československé filmové tvorby. Témata filmů nové vlny se obvykle dotýkají veškerých otázek společenské, filozofické a sociální problematiky. Díla jsou obvykle výrazná naléhavostí, svébytnou estetikou, uměleckým pojetím, přitom často se specifickým humorem, mnohdy i absurdním. Hlavní ideou bylo zobrazování pokud možno nezkrácené reality a každodenních problémů člověka. (Hames, 2008, s 25)

V daném společenském prostředí se tvorba nové vlny setkávala s velkým úspěchem i kladným ohlasem kritiky v mezinárodním až celosvětovém měřítku. Generace filmařů, tzn. autorů, scénáristů, režisérů, kameramanů a v neposlední řadě i herců, působících v 60. letech, svou tvorbou tak reagovala na dosavadní produkci čistě politické a propagandistické filmové tvorby. Přestože obsah řady filmů byl často spíše filozofického charakteru, forma uměleckého a vizuálního provedení odpovídala realitě. Vzniklo také několik děl s novým pohledem i na válečnou tematikou. Výrazně zajímavým prvkem bylo mimo jiné obsazování neherců do hlavních rolí. Filmová tvorba tohoto období si dodnes zachovala svůj politický význam. Celou tuto fascinující éru československé nové vlny odstartoval již roku 1962 film režiséra Štefana Uhra "Slnko v sieti". Následovala další díla tohoto neformálního hnutí - filmy Miloše Formana "Konkurs" a "Lásky jedné plavovlásky". Výrazný je Formanův film "Černý Petr" z roku 1963. Jedná se o film jehož hlavní hrdina je mladý chlapec Petr, který

právě nastoupil do svého prvního zaměstnání. Charakter hlavní postavy zcela odporoval tehdejšímu požadavkům, které ohledně mládeže nastolovala socialistická estetika. Petra práce nebavila, necítil z ní radost ani nadšení. Jedná se o vyobrazení kontrastu mezi světem mladého člověka a životem dospělých lidí. Tehdejší kritici film odsuzovali jako úpadkový a pesimistický. (Škvorecký, 1991, s 91)

Mezi další významné režiséry a jejich díla patří vedle Formana Věra Chytilová (Sedmikrásky), Jiří Menzel (Ostře sledované vlaky), Vojtěch Jasný (Až přijde kocour, Všichni dobří rodáci), Juraj Herz (Spalovač mrtvol), Jan Schmidt (Konec srpna v hotelu Ozon), Jan Němec (O slavnosti a hostech), Ivan Passer (Intimní osvětlení) a Evald Schorm (Každý den odvahu). Mnoho filmů z éry nové vlny se stalo mezinárodně uznávanými díly a získalo řadu významných ocenění na mnoha renomovaných filmových festivalech. Roku 1968 byl film *Ostře sledované vlaky* Jiřího Menzela oceněn Americkou akademií filmového umění jako nejlepší zahraniční film. Stal se tak druhým československým filmem oceněným Oscarem po filmu "Obchod na korze" režisérů Kadára a Klose z roku 1965.

V následném období normalizace, která začala od konce roku 1968 a trvala prakticky až do sametové revoluce v roce 1989, byla většina filmů nové vlny zakazována a některé z těchto filmů se tak dočkaly své premiéry až po více než dvaceti letech. Filmovým tvůrcům začala být systematicky omezována jejich umělecká činnost a mnoho jich bylo po pražském jaru sledováno státní bezpečností. (Kopal, 2014, s 72) Několik významných osobností nové vlny emigrovalo po roce 1968 do zahraničí (Forman, Jasný, Passer, Němec a další). Tento jedinečný a především celosvětově uznávaný úspěch české kinematografie se bohužel nepodařilo již nikdy zopakovat.

2.3 Období Pražského jara (1968)

Ke konci roku 1967 byla situace uvnitř strany natolik vyhrocená, že zasedání Ústředního výboru KSČ rozhodlo o novém nástupci tehdejšího prezidenta Antonína Novotného. Dne 5. ledna 1968 byl zvolen prvním tajemníkem Komunistické strany Československa Alexandr Dubček. Dubčekovo jméno je spojeno s obdobím nazývaným "pražské jaro". Tehdy došlo k pokusům o reformu socialismu, návratu k některým demokratickým principům a krátkému uvolnění komunistického režimu, včetně možností vycestování do zemí západního světa. To bylo před obdobím pražského jara pro drtivou většinu obyvatelstva nemožné. Hlavním cílem těchto reformních snah byla náprava společensko-ekonomických a politických deformací, které byly zapříčiněny dvaceti lety vlády komunistické strany v Československu. (Končelík, Večeřa, Orság, 2010, s 181) Tyto reformy nepodporovala jen široká veřejnost, ale také zástupci z řad samotné KSČ v čele s Alexandrem Dubčekem. Součástí těchto snah byly také probíhající rehabilitace osob postižených vykonstruovanými politickými procesy z padesátých let. Postupně se začínalo pracovat také na nutných hospodářských reformách.

V oblasti médií iniciovalo nové vedení Alexandra Dubčeka také další reformní změny. Došlo tak ke značnému umírnění komunistické propagandy. Vznikala i některá nová nařízení týkající se dosavadní cenzury a kontroly médií. Období Pražského jara zaznamenalo rozmach také společenských časopisů, vědeckých publikací a kulturních časopisů, které se staly hlavními nositeli reformních myšlenek své doby. Nová opatření ohledně uvolnění cenzury vzbuzovala v hromadných sdělovacích prostředcích velké naděje. Média začala těchto možností hojně využívat a při té příležitosti se začala otevírat a projednávat témata, která byla do té doby pro vládnoucí režim nepřijatelná. Široká veřejnost projevovala zájem o aktuální dění ve společnosti. (Agnew, 2008, s 360)

Alexandr Dubček začal postupně získávat poměrně výraznou důvěru obyvatelstva. Média naplno využívala svou novou svobodu a stále více usilovala o zapojení široké veřejnosti do společenského dění i do procesu demokratizace Československa. Postupně začala média ještě více ofenzivněji usilovat o úplné zrušení cenzury a tím eliminovat

komunistickou propagandu. Dubček, který si uvědomoval důležitost dobrých vztahů s těmito institucemi, nadále směřoval k co nejlepšímu postavení mediální politiky. V květnu 1968 vznikly dělnické výbory na obranu svobody tisku, jejichž hlavní myšlenkou a posláním byla svoboda slova nejen novinářů, ale každého jednotlivého občana. Tato liberalizace novinářského oboru přinášela do společnosti zajímavé mediální obsahy, např. aféry z uplynulých let, které byly do té doby naprosto tabuizované. Svůj prostor dostala také investigativní žurnalistika, která po Vítězném únoru z medií takřka vymizela. V mediálních redakcích zaujali nově svá místa i renomovaní a schopní šéfredaktoři. Zájem veřejnosti stále rostl, zvýšila se poslechovost rádií i sledovanost televizního vysílání. (Končelík, Večeřa, Orság, 2010 s 186) Všechny výše zmiňované aspekty nadále posilovaly odvahu novinářů a redaktorů k zásahům a kritice ve sférách státní správy a politického systému. Princip svobody slova stále více sílil. Dne 26. června byl přijat zákon č. 84/7968 Sb., který výslovně vyhlásil zrušení cenzury médií a jakýchkoliv zásahů státních orgánů proti svobodě slova. Manifest "Dva tisíce slov" sepsaný Ludvíkem Vaculíkem se stal nejznámějším elaborátem získané svobody tisku. V manifestu byly vyjádřeny obavy z politického vývoje v Československu, ztotožňovala se s ním řada známých osobností i sympatizovala značná část široké veřejnosti. (tamtéž, s 188)

Sovětský svaz však sledoval jednání Dubčekova vedení stále s většími obavami. Manifest "Dva tisíce slov" je označován jako pomyslný kritický bod, který v podstatě odstartoval sovětskou intervenci a konec nadějí na demokratizaci Československa. Ze strany Moskvy i ostatních zemí sovětského bloku vzrůstaly obavy a proto se tento tzv. obrodný proces snažily zvrátit. Demokratizace médií znamenala v sovětské filosofii ztrátu vedoucí úlohy KSČ. Tehdejší generální tajemník komunistické strany sovětského svazu Leonid Iljič Brežněv vyjadřoval nesouhlas s náhlým uvolněním režimu v Československu, Dubčekovo jednání označil za vážné ohrožení jednoty sovětského bloku a požadoval okamžitou normalizaci situace. Dubček se snažil Břežněvovo tvrzení vyvracet. Političtí představitelé Sovětského svazu byli přesvědčeni, že Dubčekovu vedení již nelze nadále věřit. Násilná intervence se tak ze strany Sovětského svazu stala nevyhnutelnou nutností. V noci ze dne 20. srpna 1968 překročily vojenské jednotky států Varšavské smlouvy hranice Československa.

2.4 Období normalizace

Vojenská intervence armádních jednotek států Varšavské smlouvy znamenala největší vojenskou operaci na území Evropy od doby druhé světové války. Zúčastnilo se jí přes půl milionu vojáků, 7500 tanků, 800 letadel a přibližně 2000 děl. Vojenské jednotky vpadly do Československa a neprodleně zneutralizovaly československou armádu, která dostala jasný rozkaz nestavět se na odpor. Obsazena byla většina institucí a organizací. Bez většího odporu získaly vojenské jednotky veškerou kontrolu nad většími městy. Celá invaze byla prezentována jako tzv. bratrská pomoc, která se uskutečnila na žádost stranických představitelů Československa. K večeru dne 21. srpna bylo již Československu zcela v moci okupantů. (Agnew, 2008, s 371)

Jedním z hlavních záměrů vojenské intervence bylo mimo jiné opětovné a důsledné převzetí kontroly médií a okamžité šíření sovětské propagandy. Na tomto místě je třeba zmínit krátké, byť statečné období většiny československých médií, která se nemínila opět podříditi rozkazům z Moskvy. Paradoxně se sovětská vojska setkala s odporem pouze při snaze převzít budovu Českého rozhlasu v Praze. Podle plánu ze strany Moskvy měla veškerá československá média zveřejnit prohlášení, které bude objasňovat a ospravedlňovat vojenskou intervenci. Zaměstnanci rozhlasu toto nařízení razantně odmítli vykonat a již v noci 21. srpna vyzývali posluchače, aby zůstali u svých přijímačů a vyčkávali na další důležité informace. Nesouhlasné provolání předsednictva KSČ, které odmítalo vojenskou intervenci, bylo odvyšláno před druhou hodinou ranní. Poté bylo vysílání odpojeno, avšak informace se i nadále šířily přímo mezi občany Československa. Televizní vysílání bylo taktéž odpojeno ze svých stanovišť v Měšťanské besedě a v bývalém kině Skaut. Dovednost televizních techniků však umožnila přesunout vysílání do improvizovaných studií na různých místech po Praze a tak bylo vysílání možné až do dne 26. srpna.

Výjimečný dopad mělo také šíření informací o aktuálním dění v Československu do zemí západního světa. Úspěšné předání natočených reportážních materiálů do Vídně umožnilo odvyšlání v rakouské televizi ÖRF. Tyto reportáže pak u diváků v západní Evropě vzbudily odpor vůči okupaci v Československu. Ze strany okupantů vznikaly od počátku obsazení státu snahy o šíření propagandy na podporu Sovětského svazu. Již od

21. srpna vysílala na území tehdejší NDR rozhlasová stanice Vltava. Dalším médiem šíření propagandy se stal tisk, konkrétně periodikum Zprávy, které byly vydávány pod velením sovětských okupantů. Tyto nástroje propagandy nebyly pro československou veřejnost relevantní a naopak vedly k výrazné iritaci obyvatelstva. (Končelík, Večeřa, Orság, 2010, s 192)

Alexandr Dubček bohužel nedokázal využít obrovské podpory veřejnosti o udržení snahy v demokratizaci Československa. Veškerá média opět postupně spadala pod přísnou kontrolu KSČ a dříve uvolněná cenzura byla obnovena. V září roku 1968 byl založen Úřad pro tisk a informace, který však nezískal výrazný respekt veřejnosti. Leden 1969 přinesl tragickou událost spojenou s osobou studenta Jana Palacha, který se na protest proti ústupu od reformní politiky a opětovnému zavedení cenzury médií a omezení informačních zdrojů pro veřejnost upálil na Václavském náměstí. V dubnu 1969 byl Dubček donucen předsednictvem Ústředního výboru KSČ k demisi. Na Dubčekovo místo nastupuje Gustáv Husák, který postupně opět upevnil autoritářský styl moci. V první řadě usiloval o konsolidaci komunistického režimu a obnovení systému mocenské kontroly nad celou československou společností. (Agnew, 2008, s 381) Nový legislativní rámec fungování médií v období normalizace byl vytvořen hned v prvních týdnech sovětské intervence. Mocenská kontrola režimu byla opět prováděna prostřednictvím cenzurních úřadů. Procesem, který pak dostal média pod definitivní kontrolu strany, byly rozsáhlé personální čistky ve všech institucích a organizacích spadajících do mediální sféry. Tím bylo režimu opět umožněno šířit sovětskou propagandu. V případě pochybností o ideologickém pochybení v mediálním obsahu hrozily závažné sankce vydavatelům, šéfredaktorům i redaktorům. Od roku 1969 začaly působit specializované odbory, které měly za úkol monitorovat a podrobně analyzovat obsah odvysílaných pořadů rozhlasového a televizního vysílání.

V průběhu roku 1969 bylo ještě pro občany Československa možné využít předchozího uvolnění z Pražského jara na vycestování do zemí západního světa. Tuto možnost k emigraci využilo přibližně na 140 000 lidí. Konec roku 1970 představoval vrchol normalizace. Vojenská invaze ze srpna 1968 byla odůvodněna jako proces nutné normalizace života "ohrožené" společnosti a samotný pojem invaze byl v tomto kontextu oficiálně prezentován jako „bratrská pomoc“. Dubček byl obviňován ze zrady

a pokusu o kontrarevoluci. Nová vláda Gustáva Husáka se již nesmiřovala s návratem k reformám z roku 1968. Většina obyvatelstva upadala v naprostou rezignaci.

V následném období postupné normalizace se nejvlivnějším informačním médiem stalo televizní vysílání, kterému výrazně stoupala sledovanost. Jednalo se o nejefektivnější způsob průniku propagandistických informací do soukromí veřejnosti. Tento fakt si plně uvědomovala i KSČ a proto se pozornost stranické propagandy začínala zaměřovat právě na televizi. 70. léta v Československu zaznamenala v této oblasti značný rozmach. Bylo vybudováno nové moderní sídlo ČST na Kavčích horách, zahájeno vysílání druhého programu a následně i barevné vysílání. Po událostech ze srpna 1968 se komunistická strana z počátku neseťkávala s velkou ochotou spolupráce ze strany televizních tvůrců. Do vedení televize byl proto dosazen člen ústředního výboru KSČ Jan Zelenka. Pro-režimní šíření komunistické propagandy prostřednictvím televizního vysílání bylo tímto opět definitivně pod kontrolou strany. (Končelík, Večeřa, Orság, 2010, s 239)

Je tedy zřejmé, že média opět spadala pod celkovou kontrolu strany. Došlo k personálním čistkám. Změny struktury a organizace jednotlivých redakcí byly obrovské. Ti, kteří odmítali svoji činnost podřídit stranickému aparátu, byli donuceni odejít, a na jejich místa byli systematicky dosazeni stranicky angažovaní zaměstnanci. Ti byli ochotni postupovat dle stanovené linie. V období normalizace zaznamenalo televizní vysílání velký rozmach zejména propagandistických dokumentů a seriálů, na kterých přímo spolupracovalo ministerstvo vnitra i složky státní bezpečnosti, jež poskytovaly tvůrcům příslušné podněty a materiály. Tato televizní tvorba se přirozeně zaměřovala na snahu co nejvíce zdiskreditovat osobnosti spojené s pražským jarem a obhajovat proces normalizace. Postupem času se komunistická propaganda začínala zaměřovat na alternativní umělce a kulturu a také na Chartu 77 a její stoupence, což zapříčinilo další rozsáhlé personální čistky i v oblasti filmové a televizní tvorby. To posléze vedlo k následnému úpadku kvality v této oblasti kultury. Mnoha literárním autorům byl nařízen zákaz tvorby, na základě čehož vznikla tzv. samizdatová kultura - zejména literatura. Jednalo se o výtisky obvykle publikované ve více kopiích na psacím stroji, šířené samovolně mezi veřejností. Samizdatová literatura se opírala díla autorů vystupujících proti komunistickému režimu. Mnoho z nich emigrovalo po roce 1968 do zahraničí.

Situace nebyla příznivá ani pro zpravodajství a publicistiku, která opět zcela podléhala stranické kontrole. Komunisté nekompromisně vyžadovali politickou angažovanost tvůrců a prověřování byli všichni zaměstnanci televize tak, aby bylo zcela zamezeno nežádoucím faktorům ovlivňujícím vysílání a naopak aby byla soustavně posilována socialistická morálka. (tamtéž, s 240)

Velmi významným historickým mezníkem pro Československo i celou východní Evropu se stal nástup Michaila Gorbačova do funkce prvního tajemníka KSSS roku 1985. Začala éra tzv. "perestrojky", což byl z počátku opatrný, postupně však poměrně radikální proces změn směrem k liberalizaci společnosti. V kontextu historických souvislostí došlo díky Gorbačovovu netradičnímu politickému přístupu k uvolnění situace v Evropě a k následnému rozpadu sovětského bloku roku 1989.

2.5 Sametová revoluce

Sametová revoluce je označení pro období pádu komunismu v Československu roku 1989, které proběhlo v poklidu a míru a bez krveprolití (např. oproti revoluci v Bukurešti, která měla výrazně násilnější charakter). Tímto historickým přelomem nastala transformace z komunistického do demokratického politického systému. Po skončení etapy komunistické vlády bylo nutné prolomit informační embargo státem ovládaných médií a zrušit nastolenou cenzuru, která fungovala po celou dobu od roku 1948. Pro rozhlasové a televizní vysílání, které od počátku sloužilo výhradně k šíření komunistické propagandy, znamenala sametová revoluce zcela nové uspořádání organizačních struktur. Ze státních médií vznikla po vzoru zemí západního světa média veřejnoprávní za účelem plnění veřejné služby zcela bez závislosti na politických stranách. Éra komunistické propagandy v Československu byla sametovou revolucí definitivně eliminována.

3 MEDIÁLNÍ LEGISLATIVA V ČESKOSLOVENSKU

3.1 Obecná definice

Po únorovém převzetí moci komunisty čekaly celý mediální sektor velké změny. V první řadě šlo o zavedení přísné stranické cenzury. Informační funkce médií byla pod dohledem KSČ, který zajišťoval, aby mezi veřejnost nemohly uniknout nežádoucí či závadné informace. Jednalo se o zcela nový model veřejné komunikace, který se řídil uspořádáním typickým pro totalitní režimy. Tento model přišel primárně ze Sovětského svazu, avšak mimo jiné byla využívána také inspirace s fungováním médií z období nacistické okupace. Pomocí médií se totiž propaganda šířila nejefektivnějším způsobem, tudíž hlavním záměrem komunistů bylo orientovat a formovat názory veřejnosti právě prostřednictvím těchto subjektů. Nově zavedené cenzurní instituce, právní normy a nařízení KSČ jednoznačně vymezovaly prostory, ve kterých se mohla média pohybovat. Před zveřejněním mediálních obsahů, jak tištěných, tak i rozhlasových a televizních, byl nezbytně nutný dohled a souhlas cenzora. (Končelík, Večeřa, Orság, 2010, s 138)

Média nesloužila veřejné službě, nýbrž službě KSČ. Propaganda byla předurčena státním orgánům i společenským organizacím vydávajícím tisk, které zodpovídaly za šíření informací kontrolovaných stranou. Hlavním cílem bylo tedy prosazovat zájmy komunistů a formovat postoje a názory veřejnosti ve prospěch komunistické ideologie a tak souhlasit s její politikou. Na základě tohoto vzoru fungovala veškerá média po celou dobu socialismu. Krátkodobou výjimkou bylo období pražského jara, kdy došlo k výraznému politickému uvolnění, což se nejvíce projevilo právě ve fungování médií, jak již bylo zmíněno výše v kapitole 2. Do hlavních pozic tiskových, rozhlasových i televizních redakcí byli obsazováni výlučně zaměstnanci s politickou angažovaností zcela vyhovující linii strany. Dodržování linií a směrnic KSČ bylo pod komplexní kontrolou referentů v krajském komunistickém aparátu. Ti celkovou spoluprací trvale hodnotili a popřípadě obměňovali vedení redakcí. Tyto normy se vztahovaly také na literární, dramatickou, rozhlasovou, filmovou a televizní tvorbu. S filmovou a televizní tvorbou byly spojené ideové tématické plány vždy na určité konkrétní období. Bylo

nutné, aby scénáře, které měly být odvysílané, prošly nejprve oficiálním schválením. (Kopal, 2014, s 182) Rozhlasová tvorba byla též sestavována za stálé přítomnosti cenzorů. Vysílání každého jednotlivého programu předcházela kontrola a schválení cenzurním orgánem. Veškeré programy bylo před vysíláním nutné přepsat a předat ke schválení cenzorovi. Cenzura byla dodržována a kontrolována pomocí cenzurního úřadu - opět po vzoru sovětského svazu. Na počátku padesátých let byla zřízena tzv. Hlavní správa tiskového dohledu, která fungovala jakožto zcela samostatný útvar tehdejšího ministerstva vnitra a aktivně spolupracovala se Státní bezpečností. Veškeré instituce dohlížející na kontrolu médií měly jako hlavní úkol ochranu obecného zájmu a posilování socialistické morálky národa.

3.2 Mediální legislativa televizního vysílání

První čtyři roky fungovala Československá televize v rámci Československého rozhlasu, se kterým sdílela určité kompetence. Ke konci roku 1957 vznikl nový výbor pro rozhlas a televizi, kterému oba subjekty podléhaly jakožto dvě samostatné, rovnocenné jednotky. Teprve 1. října roku 1959 se stala Československá televize samostatnou státní organizací, která byla přímo podřízena vládě. Po pražském televizním studiu začala jako druhá vysílat Ostrava roku 1955. Další rok následovala Bratislava a roku 1961 se s vysíláním televizního signálu připojilo Brno. Košice se připojily roku 1962. Technický vývoj a jeho postupné zdokonalování začalo televizi brzy stavět do pozice nejsilnějšího masového média. Jak rostl vliv televize na formování postojů a názorů veřejnosti, stejně tak rostl zájem komunistů o osamostatnění její organizační struktury. Sledování televizního vysílání se koncem padesátých let postupně stávalo stále více využívaným trendem trávení volného času, především u dětí a mládeže. Každodenní vysílání bylo zahájeno od konce roku 1958. Zákon o Československé televizi byl schválen roku 1964. Tento zákon definoval televizi jako samostatnou ústřední organizaci s celostátní působností. Vládou jmenovaný ústřední ředitel stál v čele Československé televize. Veškerá činnost musela být podřízena straně a vycházet z její nastolené politiky. Hlavním posláním televizního vysílání bylo

provádět systematickou masově-politickou a výchovnou práci a podporovat tak tvůrčí iniciativu lidu, která bude přispívat k dovršení kulturní revoluce. Programovou skladbu plnila tvorba agitačních, uměleckých a propagačních programů. Zároveň televize také přejímala výsledky činnosti jiných mediálních institucí. Vytvoření záznamů a přenosů z koncertů, divadelních představení či veřejných shromáždění byli jejich pořadatelé povinni televizi umožnit. Tato vzájemná součinnost státních organizací byla též definována zákonem. (Knapík, Franc, 2011, s 1055)

Sídlo ústředního ředitelství Československé televize bylo v Praze a pro oblast Slovenska fungovalo oblastní ředitelství ČST se sídlem v Bratislavě. Televizní vysílání bylo od počátku médiem sloužícím komunistické propagandě, tudíž i v tomto sektoru docházelo k přísné stranické kontrole. Televize jako informační médium vzniklo v Československu až po převzetí moci komunisty, což přirozeně od začátku podmiňovalo její programové spektrum, vnitřní i vnější strukturu i technologický vývoj. Činnost Československé televize byla založena na spolupráci s politikou KSČ, která jejím prostřednictvím usilovala o efektivní šíření propagandy a vzdělávání a formování názorů veřejnosti ve prospěch své ideologie a k budování socialistické společnosti. Samotným zákonem z roku 1964 bylo stanoveno podřízení televizního vysílání komunistické straně. Tímto způsobem fungovala činnost televize po celou dobu vlády komunistické strany až do sametové revoluce roku 1989. Veškerá televizní tvorba (zpravodajská, publicistická, zábavní, dramatická, sportovní, kulturní) byla stejně jako v ostatních médiích schvalována cenzory. Stěžejním prvkem pro tvorbu televizních pořadů a programů byly již výše zmíněné ideové tématické plány. Bylo nezbytně nutné, aby tyto plány byly schváleny ideologickou komisí ústředního výboru KSČ. Československá televize byla ve vytváření ideově tématických plánů v úzkém kontaktu s ministerstvem národní obrany a s ministerstvem vnitra.

Další vývoj přinesl stále se rozšiřující popularitu fenoménu televize. Tím se zvyšovaly i možnosti využití tohoto média jako nástroje komunistické propagandy. Televize se stala efektivním prostředkem k upevnování socialistické morálky, a proto docházelo v období normalizace k výrazně cílenému obohacení její tvorby - zejména tvorby seriálů a televizních filmů, z různých typů prostředí. Tyto propagandistické seriály měly za úkol vyobrazování socialismu jako ideálu života, který se ovšem ani

zdánlivě neslučoval s tehdejší realitou. Ve své podstatě deklarovaly stranickou ideologii. Hlavní postavy přebíraly úlohu vzoru správného a angažovaného chování a morálky. (Končelík, Večeřa, Orság, 2010, s 240)

4 TELEVIZNÍ TVORBA PRO DĚTI A MLÁDEŽ

Televizní a filmová tvorba pro děti a mládež představuje specifickou kategorii s cílovou skupinou v rozmezí od předškolního věku až po dospívající mládež. Vliv televizního vysílání má na děti významný účinek, ať už se jedná o vysílání veřejné služby nebo o státní médium. Dětský a dorůstající divák může velmi snadno podlehnout vlivu, který na něj televize vyvíjí. Tvůrci přirozeně zodpovídají za obsah díla, které má být etické, zábavné, edukativní a především vhodné pro publikum, na které cílí. (Orlebar, 2012, s 35) Tyto pořady mohou být cenným přínosem k vývoji dětského diváka a k formování jeho názorů a postojů. Komunistická propaganda se proto přirozeně v období normalizace postupně šíří i do tvorby cíleně určené k ovlivnění mladé generace.

Využití televizního vysílání jako masového elektronického média má stanovenou svá specifika, která vymezují jeho účinek a efekt. Již na konci šedesátých let dvacátého století se stává televize mocně se rozšiřujícím médiem, což samozřejmě podmiňuje i dosah komunistické propagandy na cílené publikum. Situace v období po srpnové vojenské intervenci z roku 1968 zaznamenává však všeobecné zklamání a zapříčiňuje negativní, až rezignovaný postoj veřejnosti vůči politickému systému. Šíření příliš ostře zjevné propagandy by se v té době tedy minulo účinkem. Proto právě v počátečním období normalizace dochází k výraznému rozmachu komunistické propagandy ve filmové a televizní tvorbě pro děti a mládež. Televize je již jako masové médium rozšířena do většiny domácností. Ke konci roku 1961 je registrováno přes milion koncesionářských poplatníků. Roku 1968 je v celorepublikovém rozsahu počet užívaných televizních přístrojů přes dva miliony, ke konci sedmdesátých let již přibližně čtyři miliony. (Kopal, 2014, s 181) KSČ hlídá veškerou produkci a dohlíží na naplňování žádoucích politických cílů.

Během šedesátých let pak sledovanost televizní tvorby nadále stoupá a postupem času se stává televize každodenní součástí života občanů. Její sledování začíná být stále častějším způsobem trávení volného času i dětí a mládeže. Primárně však televizní programy neslouží jako prostředek zábavní, ale jako prostředek vzdělávání a také

politické výchovy veřejnosti. Děti a mládež představují důležitou, přitom zcela specifickou cílovou skupinu, na kterou právě míří komunistická propaganda.

Postupně se vytvářejí a formují určité typy pořadů cíleně ideologicky zaměřených. Jedním z typově nejvýraznějších televizních pořadů pro děti a mládež vysílaných Československou televizí se stává publicistický pořad "Vlaštovka". Má silně propagandistický program - pořady jsou určeny pro pionýry a jsou vysílány pravidelně od konce padesátých let, nejprve jednou za čtrnáct dní, později každý týden vždy v sobotu od 18 hodin. V podstatě se jedná o návaznost na již dříve vysílaný pořad "Pionýrský měsíčník". "Vlaštovka" má publicistický charakter a obvykle zprostředkovává mladým divákům reportáže z různých společenských oblastí, besedy se známými osobnostmi nebo obsahuje fejetony. Pod záštitou "Vlaštovky" je zorganizována síť dětských dopisovatelů, stejně jako tomu je také u většiny jiných médií určeným dětem a mládeži. Na moderátorských pozicích se v těchto pořadech vystřídalo několik známých osobností - např.: Olga Čuříková, která relaci "Vlaštovka" uváděla od počátku vzniku až do období pražského jara roku 1968, nebo také nejpopulárnější osobnost dětského vysílání v období socialismu Štěpánka Haničincová, která díky svému, pro dětského diváka vypěstovanému, jedinečnému charismatu vystupovala v celé řadě pořadů určených dětem a mládeži. (Knapík, Franc, 2011, s 1023) Od roku 1953 je vysílán také rozhlasový pořad Pionýrská jitřenka, jenž je v podstatě obdobou televizní Vlaštovky, a zaměřoval se na publicistickou tvorbu též výrazně ideologicky ovlivněnou.

Klasikou televizního vysílání pro děti a mládež je již od roku 1965 "Večerníček". Jedná se o krátký, většinou animovaný příběh pohádkového charakteru, se stopáží přibližně deset minut. Původně byl Večerníček vysílán jen jednou týdně, později byl od roku 1970 zařazen do pravidelného vysílání každý den vždy od sedmi hodin večer. Předchůdcem Večerníčku byl pořad s názvem Stříbrné zrcátko vysílaný od roku 1963. Vysílány byly jednotlivé příběhy nebo také celé pohádkové seriály s na sebe navazujícími díly, které byly často vytvářeny výlučně pro tento program. Úvodní animace večerníčku v podobě chlapečka s papírovou čepicí zůstává zachována dodnes, stejně tak jako jeho znělka, která se stala symbolem pořadu.

4.1 Týdeník Československá televize

Tištěné periodikum "Československá televize" vycházelo jako týdeník od roku 1965. Jednalo se o všeobecný přehled aktuálního dění ve filmové a televizní tvorbě v Československu i ve světě. Titulní strana obsahovala kromě periodických náležitostí obvykle fotografii a slogan, spodní část titulní strany pak stručný přehled obsahu každého čísla. Každý týden vycházely rubriky kratšího rozsahu na různorodá témata, např.: "Povzdech dramaturga", což znamenalo krátkou úvahu autora na vybrané téma, nebo "Na slovíčko se čtenáři", ve kterém se autoři časopisu vyjadřovali k novinkám Československé televize (roku 1970 vysílání druhého programu ČST).

Obrázek 1: Titulní strana týdeníku Česká televize

Zdroj: Teleautomat, online, cit. 2017-11-15

Obsáhlejší byla rubrika s názvem "Kolem dokola obrazovky". Zde bylo možné sledovat novinky ze světa filmu a televize nejen Československa a zemí východního bloku, ale také západního světa, např.: *"Američtí Indiáni Apačové natáčejí nyní své vlastní westerny: nechtějí se v televizi dívat na své soukmenovce jako na zloduchy, obětované "bílé" spravedlnosti. Do filmového projektu hodlají investovat 2 miliony dolarů; mohu si to - jako obchodníci a majitelé naftových polí - dovolit. V prvním filmu má hlavní roli hrát Kirk Douglas."* (Československá televize. 1970, č 32) Rubrika byla dělená do krátkých zpráv, z nichž některé byly doplněné malou ilustrační fotografií. Velmi častý byl také sloupek "Přišlo nám psaní". Zde dostaly prostor připomínky diváků, např.: *"Jednou větou: To dokáže Brno! Myslím tím relaci Koničci, kteří nekopou. Krásné interiéry bytu a profesionální výkony koncertního pěvce p. Petříka a bezesporu vtipné doplňky p. Prokela. Jen houšť a opakujte to!"* (Československá televize. 1970, č 1) Obvykle se jednalo o 8 - 10 krátkých vyjádření různých témat. Vždy bylo uvedeno jméno a město bydliště autora. Zvláštní pozornost a prostor byl věnován rubrice určené pro děti a mladé publikum. Narozdíl od všech výše uvedených rubrik, které byly kratšího rozsahu, byla dětem věnována celá strana, zpravidla vždy na konci každého čísla. Vždy byla publikována krátká povídka nebo pohádka, dětský kvíz a krátký sloupek s názvem "Od Evky", kde jistá fiktivní postava - Evka - sdílela příběh z každodenního života a ten byl vždy stylizován k určitému období (léto - prázdniny, zima - Vánoce, podzim - začátek školního roku apod.).

5 IDEOVĚ TEMATICKÉ PLÁNY ČST

5.1 1970

Na základě rozboru výchovného programu na rok 1970 vydaným dne 15. října 1969 se televizní tvorba pro děti a mládež měla zaměřit zejména na rozvoj publicistických pořadů. Působení těchto pořadů mělo bezprostředně sehrát stěžejní roli v získání mladého člověka pro vytvoření pozitivního vztahu k tehdejší společnosti a aktivní práci pro ni. Pro Hlavní redakci uměleckých pořadů pro děti a mládež platila zásada všechny pořady vytvářet s maximální profesionalitou tak, aby napomáhaly škole i rodině ve výchově vzdělaných, charakterních a emocionálně bohatých osobností s vědomím o sounáležitosti k národu s bohatými kulturními tradicemi. (Archiv ČT, 1970. VE2, KV.64) V oblasti televizních her pro děti a mládež byl kladen důraz na rozvoj tvorby původních her, náročnějších pohádkových her, hudebních a baletních inscenací, muzikálů, adaptací klasických románových děl a her s dobrodružnou tematikou. Z oblasti filmových pořadů byl dvakrát měsíčně odvysílán cestopisný pořad "Očima kamery" a dokumentární pořad "Za krásu života", který se zaměřoval na výtvarné umění.

Největší důraz byl kladen na tvorbu publicistickou, která byla dělena na samostatnou tvorbu pro děti a samostatnou tvorbu pro mládež. V tomto smyslu typově nejvýraznějším pořadem pro děti byla již výše uvedená, ideologicky zaměřená Vlaštovka. Magazín zaměřený na děti 12-15 let věku byl vysílán jedenkrát týdně a disponoval širokým spektrem rubrik a skladbou různorodých témat, odpovídajícím požadované potřebě. Tématické okruhy vycházely z aktuálních námětů: pomoc dětským organizacím, zájem o oblasti lidské činnosti, estetická výchova, citová a občanská výchova. V roce 1970 si KSČ připomínala jubileum stého výročí narození V. I. Lenina, což se do vysílání Vlaštovky samozřejmě výrazně promítalo. Pro děti od první do deváté třídy základní školy byl vysílán jednou měsíčně publicistický pořad "Adresát neznámý" a zpravodajsky zaměřená, desetiminutová "Kronika".

Publicistická tvorba pořadů pro mládež byla nejvýrazněji rozšířena v pořadu s názvem "Zvědavá kamera". Ten byl vysílán dvakrát měsíčně a trval vždy 45 minut. Analyzoval celou řadu tehdejších aktuálních problémů mladých lidí a snažil se přispívat k jejich řešení. Hlavním tématem byly specifické záležitosti mladé generace:

1) sociální problémy - Toto zaměření mělo napomáhat svým divákům ve volbě budoucího povolání a v přípravě na nástup do pracovního procesu.

2) problémy morálního postoje mládeže - Na tomto místě se řešil vztah mladých lidí k lidem staršího věku, zajímavé osudy mladých lidí, řešení krizových situací v citovém životě, rozepře mezi mládeží a jejich rodiči.

3) výchova mládeže k internacionalismu - Zvláště roku 1970 pracovala komunistická strana ve vytváření ideových tematických plánů se k 100. výročí narození Lenina, což se výrazně promítalo ve tvorbě pořadů pro mládež. Prostor byl dále věnován např. zajímavým výsledkům práce mladých techniků a vědců v socialistických zemích. Zahrnut byl i pořad o technickém vývoji od Leninovy teze o elektrifikaci po dnešní dny.

4) oblast volného času - Téma mělo inspirovat ke způsobu využití volného času atraktivní činností nebo zapojením se do existujících mládežnických klubů a organizací. Pořad se zaměřoval na mladé lidi se zajímavými nápady, které dokáží zrealizovat. (tamtéž)

5.2 1973 - 1974

Pro Hlavní redakci vysílání pro děti, mládež a vzdělávacího programu byl na rok 1973 vytvořen ideový plán, který se primárně zaměřoval na přípravu mladých lidí při zapojení se do čínorodého života. Nezbytnou součástí byla politická a mravní výchova. V ideovém tematickém plánu Hlavní redakce vzdělávacích pořadů bylo uvedeno: *"Tato potřeba vyplývá z rostoucích úkolů, které staví před každého jednotlivce prudký*

rozmach vědy a techniky, z nezbytnosti zvýšit podstatně úroveň odborných kádrů, zvýšit počet vědeckých pracovišť jako základ pro růst špičkových pracovníků, bez nichž není myslitelná přestavba naší ekonomické struktury a další rozvoj komunistické společnosti." (Archiv ČT, 1973-1974. VE2, KV.64) Uvedené úkoly měly plnit veškeré vzdělávací instituce, čili vedle školy také například hromadné sdělovací prostředky, mezi kterými mělo v té době dominující pozici právě televizní vysílání.

Schéma programů pro děti a mládež na rok 1973 bylo děleno následovně:

1) **Vysílání uměleckých pořadů**, které obsahovaly oblíbený Večerníček, vysílání pro nejmenší, dramatické pořady a hudební pořady.

2) **Vysílání publicistických pořadů** bylo stále zcela specifickým odvětvím pro získání nutných poznatků a životních zkušeností, vytváření charakteru a obrazu morálních hodnot. Publicistika pro mládež přenesená do formy televizního vysílání měla mimo jiné posilovat didaktickou složku, která povede mládež k ohleduplnému plnění úkolů ukládaných stranou při budování socialismu a k poznání revolučních tradic strany a lidu. Tento žánr představoval vedle funkce propagandistické i kvalitativní a účinnou formu politicko-výchovné funkce médií.

Publicistická tvorba byla považována za nejúčinnější prostředek šíření propagandy, proto bylo pro rok 1973 schváleno dočasné rozšíření pořadu Vlastovka a zároveň vytvoření dalších pořadů podobného charakteru. Pro šíření ideologického zaměření bylo nutné zajistit tímto způsobem dostatečný výchovný tlak. Vysílání jednoho pořadu jednou týdně nepokrývalo potřeby šíření mládežnické publicistiky a byly tak zavedeny přílohy kratšího rozsahu s volno-časovou, společenskou a kulturně zábavní tematikou. Vybrané rubriky byly vytvářeny ve spolupráci s týdeníkem "Mladý svět". Pro výsledný efekt se upravilo celé vysílací schéma, včetně vysílacího času. Populární "Vlastovka" určená pro pionýry vycházela z ideového tematického plánu, který stále zahrnoval různorodé reportáže, pracovní rubriku "Receptář" popisující pionýrskou činnost, "Poznej a chraň" a "Okénko filatelistů". Vysílány byly i navazující rubriky "Sportovní školy" a "Kalendář měsíce" upozorňující na důležitá data a události konkrétního měsíce. "Okno do světa" mělo seznámit mladé diváky se společensko-politickým děním ve světě za účelem jejich aktivního zapojení ke zmírnění těžkých osudů občanů v jiných

státech, které nemají to štěstí žít v socialismu. V rámci reportáží bylo také možné nahlédnout do života pionýrských organizací v ostatních lidově demokratických státech. (tamtéž)

Dalším z produkce pořadů publicistické tvorby pro mládež byl magazín s názvem "Mladýma očima". Hlavní myšlenkou bylo přispět k politickému a ideologickému postavení mládeže všech sociálních vrstev. Jednalo se o zdroje informací inspirativních k činnosti socialistického svazu mládeže. Právě se SSM tento pořad spolupracoval a snažil se podporovat jejich budovatelskou a zájmově prospěšnou činnost. Pozornost byla věnována otázkám morálních vlastností mladé generace a kritériím socialistického vlastenectví, které bude klást důraz na prosazování politiky KSČ. Ideový tematický plán pro rok 1973 pořadu "Mladýma očima" ukládá: *"Pro rok 1973 navíc počítáme s cyklickými otázkami, jež by měly mladou veřejnost aktivizovat k řešení ožehavých problémů v rámci pracovišť (nehospodárnost, lajdáctví, pracovní nekázeň, exhibicionismus v chování některých vrstev mládeže).* (tamtéž) Na každý měsíc bylo stanoveno téma, kterému měla být věnována stěžejní pozornost. Leden - Mládež a řízení socialistické společnosti; únor - Export má patrony v mládeži; březen - Dívčí pevnost; duben - Mládež a paragrafy; květen - Otazník kolem občanské odvahy; červen - Mládež a hobby; červenec - 10. světový festival mládeže a studentstva v Berlíně; srpen - Československá vzájemnost; září - Kultura versus vandalství; říjen - Levicové pokrokové hnutí mládeže na západě; listopad - Měsíc Československo-sovětského přátelství; prosinec - Radost jménem člověk.

3) **Vysílání vzdělávacích pořadů** bylo vytvářeno v souladu s mnoha dokumenty KSČ, vymezujících tuto tvorbu jako formování socialistického vědomí mládeže. Hlavním posláním bylo připravit mladou generaci na potřeby socialistické společnosti ve všech společenských oblastech. Vzdělávání mělo být oporou socialistického zřízení a vycházet z principů jednoty komunistické výchovy. Pozornost byla věnována tématům, která dokáží bezprostředně ovlivňovat socialistické uvědomění dorůstající mládeže a jejich vztah ke straně. Vysílání vzdělávacích pořadů fungovalo primárně jako nástroj šíření vzdělání hned vedle školství. V rámci tohoto programu bylo rozšířeno také tzv. Televizní vysílání pro školy. Jednalo se o soubor pořadů připravovaných za podpory ministerstva školství, které měly vytvářet modernizaci školství. Díky audiovizuálnímu

charakteru tak napomáhaly modernizaci školství a poskytovaly učitelům široké prostředky výuky. Bylo nutné, aby pořady byly pedagogicky hodnotné, ale zároveň pro žáky atraktivní. Roku 1973 byl k výročí 25 let od Vítězného února připraven v plánech pro TVŠ cyklus s názvem "Promluvy s historií", jež obsahoval pět dílů zabývajících se počátky dělnického hnutí v ČSR, ohlasem VŘSR a založením KSČ, životem pracujících a bojem KSČ v buržoazní republice, protifašistickým odbojem a osvobozením ČSR sovětskou armádou a cestou k Vítěznému únoru 1948. (tamtéž)

Roku 1974 ukládaly ideové tematické plány televizní tvorbě především zaměření se na otázky současnosti a aktuálních problémů, které řešila KSČ. Důraz byl kladen na integraci pořadů v rámci socialistických zemí, což se projevilo v procesu intenzivního ideového působení televize na vliv myšlení a postojů diváků. Předkládané programy měly prohlubovat aktivní vztah k socialismu a politice KSČ. Jak vyplývá z plnění ideově tematického plánu roku 1974 " *V Československé televizi se zvýšila autorita základních stranických a státních dokumentů jakožto i východiska pro koncipování pořadů a práce všech redakcí.*" (Archiv ČT, 1974. VE2, KV.64) Hlavní myšlenky vycházely z plenárního zasedání Ústředního výboru KSČ, které byly posléze rozpracovány a šířeny prostřednictvím "Televizních novin" a ostatních pořadů publicistického charakteru. Důraz byl kladen na konkrétní výsledky pracujících, vědeckých a technických pracovišť, vysokých škol apod. Vedoucí úloha KSČ byla v publicistických a zpravodajských pořadech vyzdvihována a výrazně propagována, čímž iniciovala občany k aktivnímu přístupu. Posílena byla funkce vzdělávací a výchovná. Pořady nejen publicistické, ale i umělecké, stále více poukazovaly na nedostatky buržoazní ideologie, proti kterým strana ostře kriticky vystupovala. V pořadech uměleckého charakteru bylo často předkládáno utváření socialistických mezilidských vztahů a etických principů. Systematicky byl propagován proletářský internacionalismus i socialistické vlastenectví, které mělo za úkol upevňovat přátelské vztahy mezi občany ostatních zemí východního bloku, a to zejména se Sovětským svazem. Z produkce SSSR byl např. uveden seriál "Sedmnáct zastavení jara", nebo film "Milovat člověka". Ve zpravodajství i publicistice byla rovněž rozšířena ekonomická propaganda a poznatky vědy a techniky. Od poloviny roku 1974 rostly nároky na zvýšení vlivu komunistické výchovy mládeže, které se ve srovnání s uplynulými lety

nijak výrazně nezvyšoval, tudíž bylo nezbytně nutné věnovat této otázce větší pozornost.

Pořady pro děti a mládež byly vytvářeny z velké části ve spolupráci s představiteli organizace SSM. Ti vytvářeli odbornou komisi spolupracující na zpracování ideově tematických plánů televizního vysílání pro děti a mládež, což se projevovalo v obsahové stránce především pořadů publicistického charakteru. Náležitosti vyplývající z ideových plánů byly plněny vštěpováním proletářského internacionalismu a socialistického vlastenectví do veškeré televizní tvorby. Byla propagována společností přínosná činnost organizací SSM prostřednictvím pořadu "Televizní klub mladých" zařazeným do cyklu s názvem "Naše vlast". Nutné bylo navazování kontaktů s různými mládežnickými organizacemi jako dalšího prostředku šíření propagandy mezi co nejširší okruh diváků. Nadále fungovalo vysílání pořadu "Vlaštovka". V podobném duchu byl vysílán také, opět ideologicky zaměřený, publicistický pořad "Expedice 30". Jednalo se tak o naplnění ideového tematického plánu z minulých let, který apeloval na rozšíření publicistických pořadů pro mládež a navázání styků též např. s pionýrskými organizacemi. Mezi vzdělávací pořady byl nově zařazen měsíčník "Ka-zet-a", zaměřený na popularizaci vědy a techniky mezi mladými diváky. Redakce se také snažily o účinnou realizaci otázek světonázorové výchovy dětí a mládeže. Ta však nebyla, dle plnění ideového tematického plánu z roku 1974, zcela naplněna. První pokusy opět probíhaly prostřednictvím pořadu "Vlaštovka", formou politicky zaměřených komentářů. Tato forma však nebyla ani po obsahové stránce dětem dostatečně srozumitelná. V oblasti umělecké tvorby došlo k pokusům rozvoje kvality pořadu "Večerníček", kde přibyly nově převzaté seriály ze zahraničních socialistických televizí. Statistiky z roku 1974 udávají procentuální poměr z celkového počtu 1902 odvysílaných pořadů pro děti a mládež následovně:

18% publicistické pořady pro děti

23% publicistické pořady pro mládež

12% zábavné pořady pro mládež

41% umělecké pořady pro děti

6% umělecké pořady pro mládež

Pořady pro děti tak tvořily 59% procent z celkového množství odvysílaných pořadů z redakce vysílání pro děti a mládež. Tvorba pro děti tedy odpovídala požadavkům ideových tematických plánů, zatímco ve vysílání pro mládež byla umělecká tvorba zastoupena nepoměrně méně. Celková struktura televizního vysílání určeného mládeži tak neodpovídala záměru ideových tematických plánů na zvýšení vlivu na ideologickou výchovu a formování jejich názorů a postojů. (tamtéž)

5.3 1976 - 1977

Stejně tak jako v minulosti, i pro roky 1976 a 1977 platilo výrazné podřízení televizního vysílání přípravě sjezdu KSČ. Závazným bodem veškeré tvorby bylo usnesení strany o realizaci a propagaci úspěšného vedení Československa jako řádné socialistické společnosti. Ideové tematické plány byly pro toto konkrétní období rozpracovány do čtvrtletních dokumentů a vycházely z nařízení vyjadřovat dynamický a efektivní rozvoj státu a tvořivé síly lidu. Televizní vysílání mělo vycházet z hesla *"V pevné jednotě KSČ a lidu za další úspěchy při budování vyspělé socialistické společnosti"* (Archiv ČT, 1976-1977. VE2, KV.64) Pořady československé televize měly ještě více pracovat na přesvědčivosti a účinnosti ideologické úrovně vysílání, obhajovat politiku strany a znázorňovat dynamiku a mnohostrannost socialistické společnosti. Pozornost byla věnována zvyšování efektivity hospodářství, vědy a technické zdatnosti a také její neustálé modernizaci. Výrazný prostor dostalo zvýšení přesvědčivosti publicistiky a zesílení propagandy, ze které vyplývá rozvoj a uspokojování hmotných potřeb lidu. ITP ukládaly televizi stále zvyšovat míru věrohodnosti na profesionální úrovni k formování osobnosti socialistického člověka a jeho světového marxisticko leninského názoru. Výchovná role televizního vysílání měla plně působit na rozvoj internacionálního vlastenectví a činnosti práce pro socialistickou společnost. Hrdinou vysílaných pořadů měl být představitel dělnické třídy. To vycházelo ze skutečnosti, že tato třída má v socialistické společnosti zcela vedoucí

postavení. Důležitou a nejrozsáhlejší programovou novinkou byl cyklus "Buď práci čest", pořad, který dával prostor názorům pracujících k různým otázkám kulturního a společenského života. Nebylo opomenuto ani působení na rozvoj socialistické inteligence, které mělo televizní vysílání napomáhat ve společenské a politické angažovanosti a v upevňování marxistického tvůrčího myšlení.

Redakce vysílání pro děti a mládež měla na základě pokynů ITP nastolovat především morální vlastnosti, oddanost socialismu a úctu dělnické třídě, smysl pro čest, pracovitost a socialistický způsob života. V rámci komunistické propagandy byla odsuzována nevzdělanost a lenost, které ještě stále přežívaly ve společnosti. Politické události byly využívány k výchově dětí a mládeže v duchu internacionalismu a socialistického vlastenectví. Pozornost byla věnována i výchově vědeckotechnického charakteru a zájmové činnosti jako přípravě mládeže k následné volbě povolání. Soustavně bylo nutné zvyšovat ideově politickou činnost pořadů pro děti a mládež a hledat východiska ve specifickém vnímání publika pro efektivní formování myšlení. Hlavní zaměření se mělo odpoutat od jakkoliv idealizovaného typu mládeže a klást důraz na reálného jedince z prostředí socialistických škol a mládežnických organizací. Při té příležitosti stále platilo již dříve určené navazování dobrých vztahů s organizací SSM a práce na vytváření nových forem společného působení na děti a mládež v souladu s nově se vyvíjející strukturou vycházející ze závěrů sjezdu KSČ. Důraz byl opět kladen na rozšíření publicistické tvorby, kde se měly objevit zcela nové pořady, které zaujmou ještě širší okruh diváků. Pro mládežnické pořady byly vyhledávání interpreti přímo z řad politicky aktivní mládeže, jež měli napomáhat vývoji formování těchto pořadů. Rozvoj vědy, techniky, sportu a kultury byl též zařazen do televizního vysílání za účelem využívání volného času mládeže tímto způsobem. Pravidelně byly do vzdělávacích pořadů zařazovány např. také krátké cykly se stručným kurzem ruského jazyka s názvem "Hovoříme rusky". (tamtéž)

5.4 1977 - 1978

Televizní vysílání sehrávalo v sedmdesátých letech stále důležitější úlohu ve formování postojů a názorů veřejnosti. Redakce vycházely při tvorbě pořadů z obecných levicových marxistických idejí, což mělo podněcovat vytváření vědomí socialistického člověka. Na základě výsledků plnění ideově tematických plánů z minulých let bylo nutné nacházet a rozšiřovat nové efektivní způsoby sdělování informací s cílem ideově působit na diváka. V oblasti propagandy a dokumentaristiky pokračovalo vysílání cyklu "Buď práci čest", který byl věnován historii dělnické třídy v Československu. Jednotlivé díly měly dle ITP vyobrazovat různé typy představitelů dělnické třídy, jako např.: pracovník z oblasti automobilového či leteckého průmyslu, elektrotechnického průmyslu, lesního či vodního hospodářství, pracovníka komunálních podniků a výrobních družstev apod.

V redakci vysílání pro děti a mládež byl, stejně jako v minulých letech, stále kladen značný apel na rozvoj zejména publicistických pořadů, které strana považovala za výrazný prvek ve formování postojů a názorů mládeže i dětí ve prospěch komunistické ideologie. Ideologicky významná byla rovněž tvorba uměleckého charakteru. Značný důraz byl v letech 1977 - 1978 kladen na zobrazení umělecké revoluční tradice socialistického života. Šlo zejména o vytvoření obrazu hrdiny z řad dělnické třídy. Programy sloužily myšlenkovému a citovému rozvoji člověka. Jak je uvedeno v ITP *"Zápas o umělecké zobrazení revolučních tradic a socialistického života současnosti, úsilí o vytváření obrazu hrdiny dneška i prototypů zábavy současného socialistického člověka, stejně jako i pořady výchovné či hudební jsou dokladem hledání takových programových typů a pořadů, které slouží citovému a myšlenkovému rozvoji socialistického člověka, pro něhož pouze kvalitní a ideově vysoce vyspělá tvorba je dostatečným a hodnotným zdrojem zábavy, kterou od televizních programů uměleckého charakteru právem očekává"* (Archiv ČT, 1977-1978. VE2, KV.64)

Výchova mladé generace v zodpovědné členy socialistické společnosti byla hlavním cílem pořadů redakce vysílání pro děti a mládež. Důraz byl kladen především na otázku racionální, estetické a politické výchovy, jež měla upevňovat správné postoje a názory mladých lidí vůči straně. Magazíny zábavného charakteru určené dětem usilovaly o

předkládání umělecké činnosti dětí z různých regionů Československa a následně organizovaly též soutěže usilující o jejich aktivní zapojení do této činnosti. Propaganda se promítala i do dětských inscenací pro nejmenší diváky formou pohádkové tvorby. Z ideově tematického plánu vysílání pro děti bylo vydáno několik námětů, jako např. pohádka "O zahozeném pejskovi" nebo "Jak sluníčko otevřelo studánku". Oba příběhy vyobrazovaly kontrast mezi dobrem a zlem zasazeným do nenásilného pohádkového prostředí. Výchovná složka pořadů pro mládež měla dále za úkol popularizovat práci mladých lidí, kteří již dosáhli zajímavých výsledků na různých pracovištích či při studiu. Značná pozornost byla též věnována tzv. kontrapropagandě zaměřené na pořady, které měli tehdejší mladou generaci naopak přesvědčovat o negativním postavení života mladých v kapitalistických zemích západu.

Typy pořadů jako "Televizní klub mladých" měly své programy vytvářet za aktivní účasti jedinců z řad mladých pro zvýšení propojení diváků s těmito pořady. Při tvorbě publicistických pořadů bylo nutné vycházet z věkové skladby mladých diváků, která měla odpovídat jejich zájmům a vyhnout se tak potenciální neadresnosti obsahu a tím i nepochopení vysílaných pořadů cílovou skupinou. Hlavním cílem bylo ovlivňování mládeže v oblasti využívání volného času - pěstování tělovýchovy, sportu a kulturního vkusu. Zejména v hudebních pořadech bylo nutné klást důraz zejména na estetickou stránku, která posílí výchovu dobrého vkusu mládeže a schopnost rozlišení dobré hudby od špatné. (tamtéž) Publicistické pořady úzce spolupracovaly s orgány SSM a jejich základními dokumenty, ze kterých při tvorbě pořadů vycházely. Systematicky byla propagována také pestrá činnost a aktivita pionýrských skupin a mládežnických organizací. ITP ukládaly také přípravu pořadů věnovaným výročí významných historických událostí, jako např. k 60. výročí Velké říjnové socialistické revoluce nebo k 30. výročí Vítězného února.

Roku 1977 měly být vytvořeny dramaturgické podmínky pro rozšíření dramatických pořadů určených dětem. V publicistické tvorbě stále převládalo vysílání dvou již výše zmíněných týdeníků "Vlaštovka" a "Mladýma očima". Cílovou skupinou těchto pořadů byli chlapci a dívky od patnácti let věku. Pořad "Mladýma očima" splňoval zadání témat jednotlivých rubrik dle pokynů ITP:

- 1) Zpravodajství, krátké filmové nebo fotografické informace ze života SSM
- 2) Závislost životní úrovně na kvalitě vykonané práce
- 3) Mládež a svět, mezinárodní život, zahraniční zpravodaj
- 4) Ze života mládežnických kolektivů, ukázky výsledků práce kolektivu
- 5) Proti lhostejnosti mládeže ke každodennímu životu
- 6) Věčně živé tradice
- 7) Otázky problémů studentů na středních a vysokých školách
- 8) Mladé umění
- 9) Volba povolání
- 10) Můj život v učilišti
- 11) Brannost a sport
- 12) Odpovědi odborníků na otázky intimních věcí
- 13) Událost společenského významu
- 14) Ekonomická abeceda
- 15) Mladí radí mladým, koutek kutilů

V publicistické tvorbě pro děti vznikaly v roce 1977 pořady určené pro Jiskry neboli děti od předškolního věku do třetí třídy základní školy. Dvacetiminutový magazín s názvem "Plamínek" byl vysílán jednou týdně a jeho tematické okruhy byly v souladu s pokyny ITP. Obvykle se pořad zaměřoval na činnost mládežnických oddílů, život dětí v ostatních socialistických zemích, významná výročí apod. "Plamínek" mimo jiné vštěpoval dětem správný vztah k přírodě, zvířatům a životnímu prostředí. Umělecké pořady pro děti vycházely z potřeby soustavného rozvíjení smyslu pro spravedlnost a upevňování základních návyků socialistické společnosti. Nejtypičtějším uměleckým

pořadem pro děti byl v této době každodenní "Večerníček". Z celkového počtu 365 epizod ročně bylo odvysíláno:

30% premiérových pořadů

35% reprízovaných pořadů

25% zahraničních pořadů

10% dabovaných slovenských pořadů

Jednotlivé epizody "Večerníčku" byly koncipovány tak, aby byly zcela srozumitelné dětskému publiku, včetně dětí předškolního věku. Mezi tituly odvysílanými roku 1977 byly zařazeny: Příběhy kolem nás, Pohádky z daleka, Šibalské pohádky, Čárymáry s veverkou, Svět kolem nás, Rákosníček a hvězdy. (tamtéž) Čtvrtletně bylo také možné sledovat třicetiminutové vysílání pořadu pro děti s názvem "Barvínek", též určeného dětem. Obsahová stránka "Barvínu" se odvíjela od konkrétního ročního období a upozorňovala na jeho nejvýznamnější kulturní i politické události. Na citovou výchovu dětí byl zaměřen monotematický pořad "Okénko pro zvědavé". Jednotlivé cykly se vždy zabývaly otázkami vycházejícími z názvu, např.: díl "Jak se patří" se zabýval chováním dětí k rodičům, chováním u stolu či správnými způsoby oblékání.

5.5 1985 - 1986

V osmdesátých letech nadále sehrávala televize úlohu nejúčinnějšího sdělovacího prostředku šíření a formování vědomí socialistické společnosti. Ideově tematické plány měly vycházet vstříc zájmům pracujících vrstev s vedoucí úlohou dělnické třídy. Značně velké možnosti televizního vysílání měly za úkol systematicky prosazovat hlavní záměry a cíle vymezené KSČ, které byly určovány na jejích sjezdech a zasedáních. Televizní tvorba kladla důraz na třídní a stranický přístup a úkoly socialismu. Veškeré pořady byly koncipovány tak, aby kvalitativně odpovídaly předepsaným podmínkám a především nárokům kladeným na ideologickou stránku.

Cílem bylo divákům umožnit správnou orientaci v otázkách současné společnosti a zaujímat k nim příslušná stanoviska. Do těchto trendů byly zahrnuty též otázky propagandy populační politiky socialistického státu. Ty vycházely ze zaměření na rodinu a péči, kterou v této oblasti podporuje socialistická společnost. Úloha rodiny byla popularizována jako základ pro správnou a efektivní výchovu mladé generace. Propaganda zahraniční politiky byla stanovena dokumenty z jednání komunistických a dělnických stran na sjezdu KSČ, na základě kterých měla televize komplexně objasňovat především tzv. mírovou zahraniční politiku a příslušné návrhy SSSR i ostatních socialistických zemí. Ideově tematický plán z roku 1985 ukládal *"Prvořadý význam v tomto úsilí bude mít propaganda všech základních principů i úkolů koordinované mírové zahraniční politiky socialistických států, cílů a úkolů organizace Varšavské smlouvy, zejména v protikladu s působením agresivního paktu NATO."* (Archiv ČT, 1985-1986. VE2, KV.64)

Tvorba z redakcí vysílání pro děti a mládež měla za úkol především zvýšit a upřesnit ideologickou účinnost uměleckých a publicistických pořadů. Stejně tak jako v letech sedmdesátých, i nyní bylo nutné udržovat dobré vztahy a na vytváření svých programů přímo spolupracovat s pionýrskými kolektivy a organizacemi. Tím měla mladé diváky vést k aktivní účasti v boji za socialistický mír a rozvoj společnosti. Důležitým bodem ITP byl boj proti negativním jevům v chování a jednání mladé generace, které strana považovala za nevhodné a nepřijatelné. Pořady určené dětem a mládeži měly podněcovat své diváky k využívání volného času ve prospěch sportu a tělovýchovy, zájmové a kulturně umělecké činnosti, vědecké tvořivosti a ochrany přírody. Publicistická tvorba, která byla i v osmdesátých letech nadále považována za politicky nejúčinnější program pro šíření stranické propagandy, měla prohlubovat její ideologický charakter a zvyšovat kvalitu i působnost účinnosti pořadů. Rozšířena měla být také publicistická tvorba zaměřující se na děti mladšího školního věku. Systematické zkvalitňování pořadu "Vlaštovka", který se v průběhu let stal ikonou publicistické tvorby pro mládež, patřilo též i nadále do ITP. Primárními úkoly tvůrců "Vlaštovky" bylo zaměření na socialistickou výchovu a úctu k rodině, vlasti a práci, k čemuž využívaly také politicko-výchovný program SSM. Zejména "Televizní klub mladých" měl vytvářet ideově působivý pořad, který bude pro mladé diváky atraktivní a bude je přitahovat. Podstatou tohoto programu bylo šíření socialistické výchovy mládeže a

inspirace k získávání komunistických myšlenek a ideálů. Hlavní cílovou skupinou byly chlapci a dívky ve věku od patnácti do devatenácti let, zejména z oblasti odborných učilišť. Obsahová stránka pořadu "Televizní klub mladých" též vycházela z úzké spolupráce se SSM. Roku 1985 byl odvysílán šestidílný cyklus s názvem "Pionýrské příběhy". Jednalo se o informativní, inspirativní pořad ze života mladých pionýrů a jisker popisující širokou škálu činností a zájmu dětí.

Umělecká tvorba byla orientována obzvláště na vytváření vzoru ukázkového typu mladého hrdiny a na posilování společensky přijatelných občanských i pracovních postojů mladé generace. Vznikaly rodinné seriály s aktuální tematikou vyobrazující dětský a mládežnický kolektiv. Šestidílný seriál s názvem "Třetí patro" byl dějově zasazený do prostředí učiliště a vyprávěl příběh mladého učňovského mistra potýkajícího se s řadou profesních i osobních problémů. Cílem seriálu bylo připravit mladou generaci na dělnická povolání. Humorný rodinný seriál "My holky z městečka" vyprávěl v devíti dílech o trojici kamarádek a jejich aktivním přístupu k trávení volného času. Umělecká televizní tvorba sloužila také k estetické výchově mládeže a byla koncipována i s výtvarnou a hudební výrazovou složkou. Hudební tvorba se zaměřovala na původní specifickou produkci písniček pro děti a mládež jako protipól přejímání především populární hudby, která neodpovídala věku cílové skupiny. Tyto náležitosti vycházely z ideově estetických norem pro vysílání Československé televize.

ITP ukládaly redakci vysílání pro děti a mládež zkoncipovat pořady k významným událostem, jako např. k výročí 40ti let od osvobození sovětskou armádou, k probíhající československé spartakiádě či ke Světovému festivalu mládeže a studentstva konanému v Moskvě. K příležitosti výročí byl vysílán seriál s názvem "Moje srdcová sedma" na motivy románu Zdeňka Pluhaře. Příběh vyprávěl o osudech osmi hlavních postav spjatými s významnými politickými událostmi. Ve čtyřech dílech se stopáží 85 minut bylo popsáno čtvrt století existence socialistického Československa. (tamtéž)

Příprava vzdělávacích pořadů probíhala v souladu s požadavky ministerstva školství a ve spolupráci s Ústředním výborem KSČ. Základním požadavkem pro tvorbu vzdělávacích pořadů bylo zvýšení jejich atraktivity pro mladé diváky. Obsah programů se obvykle zaměřoval na podstatu vědeckotechnického rozvoje a popularizoval

zájmovou a technickou tvořivost. Důraz byl kladen též na estetické vzdělávání v oblasti kultury a historie socialistického Československa. K pořadům byly také často připravovány vědomostní soutěže, na jejichž tvorbě se aktivně podílel SSM a ostatní zájmové organizace pro mládež. Soustavně pokračovalo vysílání televizních kurzů cizích jazyků.

Dalším zdrojem šíření propagandy byla dramatická tvorba určená mládeži. Děj se obvykle odehrával v dělnickém pracovním prostředí různých ekonomických sektorů. Hlavním hrdinou byl přirozeně mladý iniciativní pracující. Primárním cílem bylo přiblížit dospívající generaci učňovské prostředí a nastítnit situace spojené s přechodem do zaměstnání. Ideově tematické plány ukládaly vysílání např.: hry s názvem "Holka na krátkou trať" scénářistky Markéty Zinnerové. Děj vyprávěl o příběhu mladé dívky pracující v textilní továrně a jejím zamyšlením nad otázkou mezilidských vztahů a odpovědnosti k povolání. Televizní inscenace "Čekání na člověka" scénářistky Anny Juráskové popisovala poměry ve fungování strojírenských podniků a formování charakteru mladého dělníka v jeho pracovním kolektivu. Třídílný cyklus s názvem "Vlk" demonstroval příběh začínajícího pracovníka ve Výboru lidové kontroly, který se musí ve své funkci potýkat s nepříjemnostmi přežívajícími v socialistické společnosti a jejich nositeli.

5.6 1987 - 1988

KSČ byla nucena v letech 1987 - 1988 prohlubovat a zkvalitňovat prostřednictvím televizního vysílání zejména ekonomickou propagandu a sociální politiku Československa. Náležitě byly oslavovány významné události a výročí toho období, zvláště 70. výročí Velké říjnové socialistické revoluce. Nabídka televizních pořadů různých žánrů byla koncipována tak, aby především přiblížila mladým divákům význam těchto událostí a vysvětlila proces společenských ekonomických formací ve srovnání s kapitalistickým světem. K příležitosti 70. výročí VŘSR vznikl cyklus s názvem "Expedice Aurora". Jednalo se o několik filmových reportáží natočených na různých

místech Sovětského svazu, zachycujících životní příběhy mladých lidí. Televizní pořady věnovaly pozornost současným otázkám při budování mírového ekonomického růstu ve světě bez válek a násilí.

Šíření propagandy i v tomto období spočívalo především v pořadech publicistického charakteru. Redakce tak vycházely z tzv. "Akčního programu pro rozvoj publicistiky a dokumentaristiky Československé televize", který v souladu s aktuálními potřebami a nedostatky hledal nové, moderní prostředky ovlivňování vědomí všech diváckých cílových skupin. Publicistické magazíny nadále intenzivně popularizovaly socialistický životní styl i principy morálky a kultury. Zvýrazňován byl přirozeně i politický charakter pořadů, který objasňoval ideologii KSČ a při každé příležitosti vyzdvihoval aktivní činnost SSM. Z ITP pro léta 1987 - 1988 vyplývá aktivní angažovanost a ideologické prosazování hlavní redakce dokumentaristiky a publicistiky ve prospěch politiky KSČ. Redakce zodpovídala za působnost obsahové stránky pořadů na vnímání diváků a objasňování principů socialistického vývoje společnosti. *"Posilovat vědomí odpovědnosti za plnění úkolů stanovených sjezdem KSČ, organizátorsky pomáhat urychlení procesu rozvoje národohospodářství ve spolupráci s ostatními zeměmi RVHP, především se SSSR, přispívat k rozvoji socialistické demokracie, upevňovat socialistické vlastenectví a proletářský internacionalismus, propagovat mírovou politiku socialistických zemí, účinně reagovat na aktuální otázky ideologického boje, přesvědčivě a s nezvratnou argumentací odhalovat pravou tvář politiky současného imperialismu, přispívat všestranně ke kulturnímu rozvoji celé společnosti i jednotlivce a v souladu se socialistickými ideály ovlivňovat myšlení především mladých lidí."* (Archiv ČT, 1987-1988. VE2, KV.64) Koncepce ikonického publicistického pořadu Vlastovka byla rozvedena do tří konkrétních částí:

1) Zpravodajství - Agentura "Vlastovky" zastávala funkci televizních novin určených dětem a mládeži. Jednalo se o krátké vstupy informačního charakteru, zejména z prostředí pionýrských organizací, které vypovídaly o činnosti kolektivu. Mimo jiné byly zveřejňovány také pozvánky na oddílové schůzky a akce.

2) Publicistika - Ve druhé části byla prezentována závažná publicistika různých žánrů od dokumentů po reportáže. Publicistická stránka "Vlastovky" disponovala

systematickým propagandistickým působením na mladé diváky. Plnila funkce estetické, citové, ideologické a poznávací výchovy.

3) Osvěta - Třetí část se specializovala na rozšíření vědomostí diváků. Přinášela různorodé informace ze všech oborů lidské činnosti takovým způsobem, aby se mládež naučila systematicky chápat realitu.

ITP předepisovaly předem stanovené tematické okruhy, obvykle vycházejících z výchovy správného socialistického člověka. Zařazeny byly také celkem čtyři přímé přenosy z letních pionýrských táborů, návštěvy v pionýrském domě a ze soutěže "Pionýrská nota".

Redakce pořadů pro děti a mládež měla rozšiřovat a soustavně zkvalitňovat působení na mladou generaci. Koncepce pořadů vycházela z principů komunistické výchovy, která vyžadovala účinnější napomáhání při formování socialistického způsobu života. Televizní tvorba měla upevňovat vědomí společenské odpovědnosti při budování vlasti a intenzivněji vystupovat proti nežádoucím jevům v chování mládeže. Zvýšená pozornost byla věnována tvorbě pořadů s cílovou diváckou skupinou od 14 - 18 let a učňovské mládeži za účelem organizační a motivační funkce. Důraz byl kladen na účast mladé generace na realizaci hospodářského programu a sociálního rozvoje socialistické společnosti a na vliv profesionální orientace mládeže, jako přípravy na jejich budoucí povolání. Dramatická tvorba byla zaměřena na události současného života mladých lidí a na pionýrskou tematiku. Stále přetrvávala úloha aktivního a přesvědčivého hlavního hrdiny, především z dělnického prostředí, jako vzoru správného socialistického charakteru. V oblasti dramatické tvorby pro mládež pokračovalo vysílání šestidílného cyklu "Pionýrské příběhy", který náležitě vyzdvihoval vzor správné morálky mladých pionýrů.

PRAKTICKÁ ČÁST

6 OBSAHOVÁ ANALÝZA VYBRANÉ TELEVIZNÍ TVORBY

My všichni školou povinní

Třináctidílný seriál z roku 1984 režírovaný Ludvíkem Rážou. Autorkou scénáře je Markéta Zinnerová, která se v osmdesátých letech podílela na tvorbě mnoha televizních seriálů. Děj je zasazen do prostředí základní školy nejmenovaného města - teprve později vychází najevo, že se jedná o město Liberec. Seriál sleduje osudy žáků, rodičů, pedagogů a ostatních postav. Hlavním hrdinou je mladý začínající učitel Michal Karfík, který se musí potýkat nejen s profesními, ale i s osobními problémy, např. ve svém vztahu s mladou pionýrskou vedoucí Janou Vychodilovou, která stejně jako Michal, právě nastupuje do školy. V prvním díle, s příznačným názvem "První zvonění", nastupují žáci do školy a učitelé do zaměstnání. Každý následující díl se odehrává vždy v průběhu následujících měsíců. (Česká televize, online, 2018-1-10)

Uplatňování propagandy se odráží zejména v charakteristice jednotlivých postav. Učitel Michal Karfík, v seriálu ztvárněn hercem Miroslavem Vladykou, je mladý, charismatický člověk začínající svou pedagogickou kariéru. S pokorou a povděkem přijímá rady starších a zkušenějších kolegů. Od začátku se snaží o vytvoření dobrých vztahů se svými studenty. Postupně sledujeme jeho vztah se skupinovou vedoucí Janou. Michal svou vytrvalostí a pílí nakonec dosáhne postavení respektovaného a oblíbeného učitele.

Postava Jany Vychodilové je vzorový příklad správného socialistického mladého člověka. Hned v úvodu seriálu se dozvídáme, že Jana absolvovala školu pro pionýrské vedoucí. Je oblíbená u studentů i členů pedagogického sboru. Se svými žáky pravidelně aktivně pořádá mnoho užitečných akcí a výletů. Když jednou dojde k nešťastné autonehodě, při které je zraněn malý chlapec, iniciativně a pohotově organizuje pro děti

naučnou besedu o rozpoznávání dopravních značek. Žáky doprovází na lyžařské výcviky, v létě pak má na starost pionýrské tábory. Vystupuje jako aktivní člověk, motivuje děti ke smysluplným činnostem a její názory jsou vzorově správné a pravdivé. V průběhu celé série prakticky nedojde k situaci, kdy by se Jana projevila v negativním světle. V závěru seriálu přináší ředitelce školy přihlášku na Vysokou školu pedagogickou. Tu ředitelka s radostí podepisuje. Do role Jany byla obsazena tehdy začínající herečka Veronika Žilková.

Ředitelka školy, ztvárněná herečkou Věrou Galatíkovou, vystupuje jako zodpovědná a empatická osobnost, která vynakládá veškeré úsilí ke kompletnímu, bezproblémovému chodu školy. I přes své obrovské vytížení se snaží vyjít každému ze svých kolegů vstříc. Je respektována jak žáky, tak pedagogickým sborem. Vystupuje jako skvělá a přitom citlivá vůdčí osobnost.

Dalším vzorem správné morálky je bezpochyby Jiří Sovák v roli starého, zkušeného a dětmi i kolegy velmi oblíbeného učitele Františka Lamače. Tato postava je v souvislosti s hlavním hrdinou, mladým učitelem Karfíkem, prezentována jako moudrý a zkušený mentor, snažící se přirozeně pomáhat svému mladšímu kolegovi a předávat mu co nejvíce ze svých cenných životních i profesních zkušeností. Vzhledem k tomu, že Lamač nikdy neměl děti, vytváří si k Michalovi vztah jako ke svému vlastnímu synovi. Přibližně v polovině seriálu musí ze zdravotních důvodů a také kvůli nátlaku své manželky odejít František Lamač do invalidního důchodu. Poté Michal Karfík přebírá jeho pozici třídního učitele osmé třídy. Lamačovi bývalí žáci však na starého oblíbeného učitele nezapomínají a pravidelně ho jezdí navštěvovat.

Z pedagogického sboru je další výraznou postavou učitelka první třídy Hedvika Hajská. Roli hraje v seriálu herečka Gabriela Vránová. Postavu lze charakterizovat jako cílevědomou, rozporuplnou ženu, která má v kolektivu mezi kolegy zvláštní postavení a mezi žáky školy není příliš v oblibě. Má velké problémy s přiznáním vlastního neúspěchu nebo neúspěchu své dcery. Obvykle v afektu vyvíjí nátlak na své žáky, což vyvrcholí ve chvíli, kdy trvá na přesunutí svého žáka, malého chlapce Jirky Olivy, do tzv. vyrovnávací třídy pro žáky se zvláštní péčí. Přibližně v polovině seriálu se u ní

začínají projevovat vážné psychické potíže a deprese. Hajská si na žádost ředitelky školy bere volno a začne navštěvovat lékaře.

Dalšími vzory správného chování jsou bezpochyby také manželé Jiří a Helena Olivovi. Mají dva syny, staršího Luboše, který je vzorným studentem, a mladšího adoptovaného Jirku. Otec Jiří pracuje jako soudce a ke své práci přistupuje nanejvýš zodpovědně. Jeho charakter se projeví zejména ve chvíli, kdy má na starost rozsudek soudu s panem Hrdinou, který Olivovým vyhrožuje, že v případě rozsudku v jeho neprospěch řekne malému synovi Jirkovi pravdu o jeho původu. Jiří se nemíní nechat zmanipulovat a také k tomuto problému se postaví čelem. Malému Jirkovi sám vysvětlí, že si ho vzali z dětského domova, když byl ještě batole. Helena Olivová je zaměstnaná jako sociální pracovnice. Miluje svou rodinu, která je pro ni na prvním místě. Má samozřejmě vřelý vztah s oběma svými syny a k dokáže jim naslouchat v jakékoliv situaci.

V průběhu celého seriálu je jedním z témat výběr školy či učiliště pro poslední ročníky. Učitelé se v tomto směru zaměřují na rady rodičům a snaží se nastínit důležitost výběru vhodného povolání pro jejich děti. Často je vidět situace přeceňování jednotlivých žáků, např. dcera učitelky Hajské nezvládá matematiku, ale její matka přesto prosazuje přihlášku na gymnázium. Podobně je tomu také v rodině Povějšových. Matka Alice Povejšová je divadelní herečka a trvá na přihlášce na konzervatoř pro svou dceru Jitku, přestože Jitce zcela chybí herecké nadání. Naopak projevuje výrazný talent při šití a práci s textilem. Tento fakt si plně uvědomuje Jitčin otec, hudební skladatel a zpěvák, a nechce dopustit, aby si jeho dcera zničila život nevhodným výběrem povolání. Nakonec však i Alice Povejšová ustoupí a podepíše Jitce přihlášku do učiliště textilního průmyslu. Tato dějová linie je v souladu s ITP, které kladly důraz na popularizaci zejména učňovských oborů. Dalším tématem, které se prolíná celou sérií je rozvodové řízení a krize rodiny Joklových. Rozvod je zde vyobrazen jako choulostivá a nežádoucí věc, která má velmi negativní a traumatizující dopad na jejich dvě děti svěřené po rozvodu do péče matky. Malá Johanka, která právě nastoupila do první třídy, je zcela zjevně dezorientována celou situací. Vídat se chce i se svým otcem. Starší Jindra končí osmou třídu a čeká ho výběr povolání. Rozvod bere jako velikou zradu a křivdu ze

strany otce. Snaží se psychicky co nejvíce podporovat svou matku, která je vyčerpaná a na pokraji sil.

Propaganda v tomto poměrně rozsáhlém seriálu není prvoplánově příliš zjevná. Je to dáno zřejmě tím, že roku 1984 byla politicko-společenská atmosféra v zemi celkem stabilizovaná. Snaha o psychologickou kresbu postav vyznívá však schematicky. Účelem bylo evidentně přitáhnout k obrazovkám celé rodiny.

Třetí patro

Seriál natočil v roce 1985 režisér Karel Smyczek. Autorem scénáře je Ivo Pelant. Děj je zasazen do prostředí technického učiliště v Praze. Výběr uvedeného prostředí je v souladu s ideově tematickým plánem pro rok 1985, který apeloval na rozvoj seriálů se zaměřením na mládež v učňovském prostředí. Jedná se o šest dílů se stopáží 65 minut. Hlavním hrdinou je mladý mistr odborného výcviku Martin Brázda, který se právě vrátil z vojny a na nátlak ředitele učiliště nastupuje jako mistr třetích ročníků. Seriál sleduje Martinův profesní i osobní život a zároveň příběhy Martinových svěřenců. Postavu v seriálu ztvárnil herec Lukáš Vaculík. Martin Brázda je ukázkový vzor socialistického hrdiny. Je mladý, cílevědomý, vždy spravedlivý a především zástupce pracující třídy. Vedlejší role ztvárnili např. František Němec, Jan Potměšil nebo Josef Somr. (Česká televize, online, 2018-1-12)

První díl s názvem "Civil" seznamuje diváky s Martinovou situací. Přijetí nového zaměstnaní v Praze způsobí nepříjemnosti v jeho vztahu s přítelkyní Hankou a jejími rodiči, kteří již počítali s jejich sňatkem. Po nástupu na nové místo v učilišti Martin postupně poznává své žáky. Většinou se jedná o členy SSM - někteří působí i jako pionýrství vedoucí. Jednotlivé postavy jsou charakterizovány dle původu z rozličných sociálních poměrů. Např.: jeden z učňů vyrůstal v dětském domově, další má dlouhodobé osobní problémy v komunikaci s otcem. Martin se snaží o navázání dobrých vztahů se svými žáky. Pečlivě si o jednotlivých učních zjišťuje dostupné informace, aby byl schopen individuálního přístupu. Ke konci prvního dílu se musí vypořádat s prvními nepříjemnostmi, když uvěří absurdním výmyslům jednoho ze

svých žáků, Mikyho Kadlece, ohledně rodinné situace a vyjde mu vstříc s uznáním absence. Později vychází najevo, že Mikyho dojemný příběh byl smyšlený a pouze zneužil ochoty a benevolence mladého, nezkušeného učitele.

Druhý díl nese název "Zed" a popisuje především vyhocení nepříjemného konfliktu mezi Martinem a učněm Mikym Kadlecem. Ředitel učiliště sice ukládá Mikymu trest v podobě napomenutí, ale závažnost celé situace spíše bagatelizuje. Důvodem je Mikyho vlivná rodina, kterou si ředitel nechce poštvat proti sobě. Martin, jako správný charakter, s ředitelem však i přesto nesouhlasí a požaduje přísnější trest. Následující den Martin objektivně kritizuje Mikyho špatně odvedenou práci v učilišti, což si Miky vyloží jako osobní útok a rozhodne se pomstít. Posléze se mu podaří dostat na svou stranu i několik ostatních žáků a celý případ vyústí ve vytvoření až nepřátelského vztahu mezi mistrem a jeho svěřenci. Oporu Martin často hledá u Veroniky, mladé, sympatické a u žáků oblíbené vychovatelky z internátu, kde zatím dočasně bydlí. Zároveň si k Martinovi začíná vytvářet citový vztah učnice Olina a po delší době se také objeví na návštěvě přítelkyně Hanka.

Třetí díl seriálu s názvem "Dopis" popisuje stále probíhající nepřátelskou situaci mezi žáky a mistrem. Rozvíjí se vedlejší dějová linie zaměřená na učně Jakuba, jehož napjatá atmosféra doma a konflikty s otcem vyústí v útěk z domova. Martin ovšem považuje Jakuba za velmi nadaného a jako správný vzor se mu snaží pomáhat. Krizí prochází také vztah s Hankou, která už nedokáže déle snášet jejich odloučení. Dále Martinovi komplikuje život učnice Olina, která mu v dopise vyzná své city. Martin nemůže její city opětovat a striktně ji odmítá. Přesto věří v možnosti udržovat dobré kamarádské pracovní vztahy. Olina však nedokáže odmítnutí přijmout a nerozvážně se mstí šířením smyšlených historek. Situace graduje ve chvíli, kdy je na Martina podána stížnost ze strany Olininých rodičů. Také vztahy na pracovišti se dále komplikují a Martin pocítuje zklamání zejména z ředitele, který ho nedokáže v krizových momentech podržet. Útočiště stále více nachází ve společnosti vychovatelky Veroniky, u níž získává pocity opory a porozumění.

Čtvrtý díl má název "Patent" a sleduje především záležitosti Martinova osobního života. Pro konflikty s Hankou stále nenachází řešení a naopak jeho přátelský vztah s

vychovatelkou Veronikou přerůstá v lásku. Na základě toho Martin plánuje definitivní rozchod s Hankou. Pomalu se však zlepšují vztahy s žáky a vyvíjí se vzájemná důvěra. Martin správně odhaduje nadání učně Jakuba, který začal pracovat na sestrojení zlepšené elektrické frézy. Nápad se mu zamlouvá a snaží se Jakubovi pomoci dotáhnout projekt k dokonalému výsledku. Martinův zásadový charakter správného vzoru mládeže se opět projevuje ve chvíli, kdy je Jakubova fréza odcizena. Martin poté cílevědomě stráví celý den pátráním, protože nechce ztratit důvěru svých svěřenců. Čtvrtý díl končí Hančiným oznámením, že je těhotná. Martin se tak musí k této novince zodpovědně postavit.

Děj pátého dílu seriálu s názvem "Hrdlička" se odehrává na chmelové brigádě, kam Martin jede společně s vychovatelkou Veronikou dohlížet na své svěřence. Jedná se o jediný díl, který se neodehrává přímo v pracovním učňovském prostředí a zároveň komplexně popisuje atmosféru mládežnické brigády. Epizoda sleduje Martinovy osobní záležitosti, především jeho postoj k Hančinu těhotenství, se kterým musí seznámit i Veroniku. Na tomto místě je možné sledovat, jak se jako vzor správného chování dokáže Martin zachovat a přijmout veškerou zodpovědnost. Veronika nakonec novinu objektivně přijímá a navzdory tomu se stále snaží být Martinovi oporou. Pokračuje také dějová linie nadaného učně Jakuba, který se s Martinem začne více sbližovat a svěřuje mu své rodinné problémy. S těmi se mu Martin snaží ze všech sil pomoci. Pátý díl končí velmi závažným úrazem prváka Michala, který byl zaviněn problémovým žákem Mikym a jeho kamarády. Díky pohotové a duchapřítomné reakci Martina se Michal dostane včas do nemocnice a je mimo ohrožení života. Za svůj pohotový přístup ve vážné situaci získá Martin okamžitě respekt všech žáků i kolegů z učitelského sboru.

Seriál vrcholí šestým dílem s podtitulem "Mistr". Martinova situace s Hankou nevypadá zpočátku příznivě, přestože Martin je připraven se s Hankou oženit a stát otcem. Aktivně hledá východisko pro Hančino přestěhování do Prahy, aby mohli začít společný život. Hanka nakonec přijímá nabídku a společně budují nový domov. Spravedlnosti se dostane také bezcharakternímu Mikymu, který je kvůli incidentu se zraněným prvákem Michalem, i přes svou vlivnou rodinu, vyloučen z učiliště. Vše se stane výhradně Martinovou zásluhou - cílevědomě prosazuje zlepšení vztahů mezi studenty a eliminuje šikanu mladších žáků. Na konci seriálu se tak z Martina stává

oblíbený a respektovaný mistr, kterého na začátku následujícího školního roku čekají první ročníky.

Propaganda se v seriálu "Třetí patro" promítá především do postavy učňovského mistra Martina Brázdy, který je opravdový vzor správné socialistické morálky. Tato skutečnost vyplývá z ideově tematických plánů: hrdina seriálu pochází z pracující třídy, je charakterní, cílevědomý, pracovitý a své svěřence vede k upevňování morálky. V každém díle seriálu je vždy věnován minimálně alespoň několikaminutový prostor pro scénu odehrávající se na schůzi SSM, kde se obvykle diskutuje o aktuálních problémech na půdě učiliště.

Zkoušky z dospělosti

Seriál "Zkoušky z dospělosti" z roku 1979 autorů Jiřího Bednáře a Karla Štorkána sleduje osudy studentů závěrečného ročníku gymnázia v Chrudimi. Jedná se o šest epizod s délkou přibližně padesáti minut. Trojice hlavních postav v podání Jindry Bartošové, Jana Čenského a Antonína Navrátila se projevuje v seriálu svými odlišnými charaktery. Primárně se děj zaměřuje na vystupování a chování kladného hlavního hrdiny Mirka Žaluda ve srovnání se spíše zápornou postavou Petra Nápravníka. Mezi nimi stojí studentka Lucie Fabiánová. Ve vedlejších rolích se objevují Jiří Bartoška, Eliška Balzerová, Vladimír Menšík a Milena Dvorská. Výrazná je postava studentky Stáni, v podání herečky Ljuby Krbové, jež zastává funkci předsedkyně SSM a v seriálu vystupuje jako třídní oblíbenkyně, která se snaží ze své vlastní vůle spravedlivě vyřešit veškeré problémy mezi svými spolužáky. (Česká televize, online, 2018-1-13)

Celá série začíná maturitním plesem a představuje jednotlivé studenty a jejich rodiče. V prvním díle uzavírá Petr Nápravník (Jan Český) společně se třemi dalšími studenty sázku o to, že se mu podaří získat city Lucie Fabiánové, která dosud nejeví zájem o žádné chlapce. Plány Petrovi zkříží příchod nového studenta Mirka (Antonín Navrátil), se kterým si Lucie začne rozumět a postupně se s ním sblíží. Petr žije jen s

otcem, který je ředitelem gymnázia. Je sebevědomý, hraje závodně tenis a v budoucím povolání chce využívat svého atraktivního vzhledu a sportovního nadání. Lucie pochází z vážené rodiny - je dcerou primáře. Mirek žije relativně skromně jen s matkou a společně musí čelit závažným finančním problémům. Jeho rodiče prochází manželskou krizí a uvažují o rozvodu.

Mezi Petrem a Mirkem dochází ke konfliktům. Petr nehodlá sázku za žádnou cenu prohrát a proto se záměrně snaží vztah Mirka a Lucie co nejvíce kompromitovat. Ve čtvrtém díle dochází k zápletce kvůli odcizeným penězům, ze které Mirek vinou Petra neprávem vychází jako zloděj. Hrozí mu vyloučení z gymnázia. Nikdo nechce slyšet Mirkovo vysvětlení a všichni se k němu obracejí zády. Zdrčený a nešťastný se poté rozhodne opustit město i školu a odjet za otcem do Chomutova. Situaci se snaží vyřešit studentka Stáňa, která plně věří v Mirkovu nevinu. Tato zpočátku banální záležitost následně velmi negativně zasáhne do života mnoha Mirkových spolužáků. Na konci pátého dílu se Petr odhodlá vypravit za Mirkem, aby mohl celou situaci objasnit. V nepřehledné zatáčce dostane na svém mopedu smyk, je těžce zraněn a odvezen do nemocnice, kde na jeho stav dohlíží Lucky otec. Mezitím Mirek u svého otce přemýšlí o budoucnosti a přeje si, aby se otec usmířil s matkou a opět mohli žít pohromadě jako rodina.

V šestém závěrečném díle série přijíždí Lucie za Mirkem do Chomutova, aby mu řekla, že se celá situace již vysvětlila. Omluví se mu, že jeho tvrzení zpočátku nevěřila. Společně se vrací do Chrudimi, aby složili maturitní zkoušku. Petr za své chyby zaplatí vysokou cenu, protože kvůli zranění pro něj není možné nastoupit na tělovýchovnou fakultu, po které celé roky velmi toužil. Na konci seriálu se úspěšně vyřeší také Mirkova rodinná situace, když se jeho rodiče dají opět dohromady. I situace s Petrem se zlepší, když se sám přijde Mirkovi i všem spolužákům omluvit za nepříjemnosti, které způsobil.

Obsahová podstata seriálu vypovídá o tom, že správná socialistická výchova může po adekvátní sebekritice změnit k lepšímu i záporný charakter mladého člověka. Důraz je zde kladen na výchovu vzorových členů vyspělé socialistické společnosti.

My holky z městečka

Seriál z roku 1985 režisérky Vlasty Janečkové určený dětským divákům má celkem o devět dílů po třiceti minutách. Hlavní postavy tvoří trojice kamarádek - Renata, Jarka, Lucie. Děj se odehrává v malém městě na Moravě a většina postav tak používá specifické moravské nářečí. Typickým znakem tohoto seriálu je důraz na kulturní tradice a zvyky. Všechny tři dívky spojuje především hudební nadání. Pravidelně navštěvují umělecký sbor a zároveň usilují o založení vlastní kapely. Stejně jako u většiny ostatních seriálů bylo hlavním posláním seriálu vštěpování správné morálky dětem a mládeži. Již v prvním díle ukazují děvčata svůj dobrý charakter, když pohotově uvědomí hasiče o požáru v nedalekém domě. Mimo jiné seriál ukazuje přirozené dětské trable s rodiči, se školou nebo mezi kamarády. Prostředí, v němž se děj seriálu odehrává, představuje takřka idylickou atmosféru malého města. Ve vedlejších rolích se objevili Petr Kostka, Petr Štěpánek nebo Naďa Konvalinková. (Česká televize, online, 2018-1-13)

V průběhu celého seriálu dívky pečlivě sledují chování svých spoluobčanů a kdykoliv se děje něco nesprávného, rozhodnou se viníky odhalit, případně se po svém pomstít. Např. se jim nelíbí, že Jarčina sestřenice Marie, přesto že je zadaná, často chodí na procházky s jinými muži. Jednoho ráno vyčkávají, až vyjde ven z domu, a poté ji polijí vědrem vody. Když v pátém díle dojde ve škole ke krádeži peněz, jsou to samozřejmě výše zmíněné holky, které se snaží vyšetřit případ a zjistit kdo je viníkem. Jejich pozornost se upírá i na počínání vlastních rodičů. Matka Renaty pracuje v drogerii a často svým známým schovává a posílá nedostatkové zboží. To se Renatě nelíbí a zastává názor, že by všechny zákaznice měly mít nárok na stejný sortiment. Nejvýraznějším cílem sledování je Jarčina starší sestra Broňa, na kterou systematicky donáší rodičům, s kým a kam chodí, když doma tvrdí, že jde do tanečních. Holky obvykle Broňu přes den i po večerech tajně sledují a zjišťují, jak tráví svůj volný čas. Když se Renaty starší bratr Vašek neobjeví více jak tři týdny doma, rozhodne se Renata jet sama do Brna, kde Vašek studuje a zjistit co se děje. Po příjezdu do Brna objeví, že Vašek už nebydlí na internátě, jak celou dobu tvrdil, ale žije společně se svou přítelkyní, se kterou čeká dítě. Na autobusovém nádraží v Brně Renata zjistí, že u Vaška zapoměla tašku s peněženkou a nemá tak na zaplacení cesty domů. Proto se rozhodne

jet stopem. Nastoupí do vozu Mercedes s rakouskou poznávací značkou a po chvíli zjistí, že řidič je Čech, pravděpodobně zloděj, který se chtěl dostat přes hranice. Když musí řidič zastavit z důvodu výluky na silnici, všimne si Renata auta příslušníků VB, na které zavolá, aby jí pomohli. Po krátké automobilové honičce VB řidiče zásluhou Renaty chytí.

Ze všech analyzovaných subjektů lze seriál "My holky z městečka" považovat za ten paradoxně velmi silně propagandistický. Z podstaty vyplývá, že cokoliv, co se vymyká standardům správné morálky, musí být odhaleno a eliminováno. Je zde i zjevná snaha odlehčit problematické situace humorem. V případě seriálu "My holky z městečka" jsou tak tyto situace vyobrazovány zdánlivě nenásilně v nevinném prostředí dětského světa.

Neříkej mi majore!

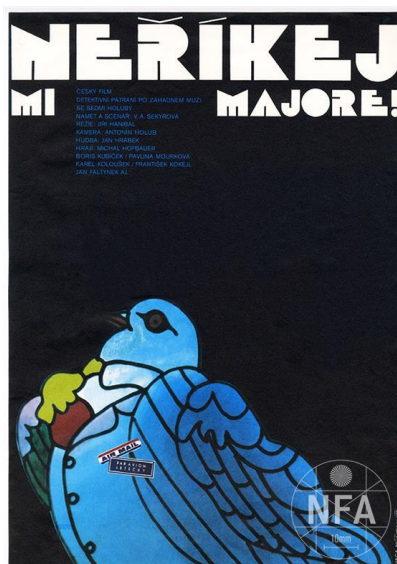
Dobrodružný detektivní film z roku 1981 režíroval Jiří Hanibal, jeden z nejvýraznějších autorů filmové tvorby pro děti a mládež v období normalizace. Nejčastějším námětovým okruhem filmů Jiřího Hanibala byly příběhy o dětech či dospívajících, popř. o problematice s touto generací spojené. Ve své tvorbě zpracovává různorodá témata ze všedního života mládeže. (Černá, 1983, s 26)

Hlavním hrdinou je mladý chlapec Láďa Zeman, přezdívaný major, který touží po tom, stát se detektivem. Děj se odehrává na malém městě, kde Láďa společně se svými kamarády sleduje podezřelého účastníka výstavy holubů- pana Diesbacha z Rakouska. Do role Ládi Zemana byl obsazen Michael Hofbauer. (Filmový přehled, online, 2018-1-17)

V úvodu filmu vychází najevo, že pan Diesbach vždy převezde přes hranice nejprve obyčejné poštovní holuby, ovšem poté na výstavě prezentuje skutečné výstavní holuby. Láďa má s kamarádem Frantou, který mu v pátrání pomáhá, vše pod kontrolou. Diesbacha sledují na každém kroku, dokonce si tajně zapisují stav jeho tachometru, aby mohli podle vzdálenosti odhadnout, kam jezdí. Na štěstí pro kluky je Diesbach v Čechách vždy ubytován v hotelu, který řídí otec Láďovy kamarádky Zuzky. Zuzka klukům v pátrání pomáhá - je ochotna odemknout hostův pokoj, aby si kluci mohli

prohlédnout dovezené holuby, nebo v hotelové recepci tajně odposlouchává Diesbachovy telefonické rozhovory. Další stopy hochy dovedou do nedaleké vesnice Sedlec, kam jejich podezřelý dojíždí za jistým panem Hrazdírou. Zprvu nevychází najevo nic podezřelého - zjišťují pouze, že na statku zde žije starý bylinkář. Po chvíli sledování jsou kluci přistiženi a zamčeni ve stodole. Za několik hodin je však majitel pozemku pustí a za trest mu musí pomoci navázat bylinky. Nic podezřelého však neshledávají. Láďovi teprve za pár dní konečně dochází, proč Diesbach vozí poštovní holuby. Dle jeho teorie je pan Diesbach špion, který přes hranice propašuje vycvičené poštovní holuby. Ty posléze v Čechách vymění za holuby výstavní, které veze zpátky, zatímco poštovní holubi letí do Rakouska s mikrofilmy s tajnými materiály na objednávku "imperialistů". Do obrazu celého případu začne postupně zapadat i starý bylinkář Hrazdíra, který předávání materiálů zprostředkovává. Láďa s Frantou se opět vypraví na statek, kde se ukryjí na půdě a vyčkávají. Za nedlouho opravdu přijíždí Diesbach s holuby. Zjišťují, že o převoz do Rakouska pomocí poštovních holubů se sice jedná, ovšem ve skutečnosti nepřeváží tajné materiály, ale drahé diamanty. Láďa se tiše vytratí z půdy a zalarmuje příslušníky VB, aby bylo možné přistihnout pachatele při činu.

Obrázek 2: Plakát k filmu Neříkej mi majore!

Zdroj: Filmový přehled, online, cit. 2017-12-20

Základem filmu je klasický kriminální případ, vystavující západní kapitalistický svět do pozice nepřítele socialistické společnosti, zasazený do kontextu, který je srozumitelný pro mladého diváka. Propagandu v tomto konkrétním filmu lze označit za politickou, avšak výrazně odlehčenou dětským prostředím, ve kterém je prezentována. Přezdívka "major" zde odkazuje na slavný, známý seriál Jiřího Sequense "Třicet případů majora Zemana" z roku 1974.

Let', ptáku, let'!

Film režiséra Jiřího Hanibala a scénáristy Jaroslava Petříka z roku 1978 určený dětskému publiku. Děj je zasazen do období léta, kdy se žáci jedné třídy základní školy chystají na cyklistickou výpravu na Slovensko. Hlavní postavou je u žáků zpočátku ne příliš oblíbený učitel Vambere, který musí proti své vůli na výpravu jet jako dozor poté, co se zraní jeho u žáků oblíbenější kolega učitel Bohoušek. Vamberovy charakterové vlastnosti vykazují veškeré známky co nejzodpovědnějšího perfekcionisty, který žákům neustále vštěpuje preciznost a cílevědomost. Do role učitele Vambere byl obsazen herec Jiří Pleskot. (Filmový přehled, online, 2018-1-18)

Ještě před zahájením celé výpravy pošle Vambere tři žáky domů kvůli nevhodnému vybavení. Netuší však, že tito chlapci přijeli na sraz na nepojízdných kolech úmyslně přesně za tímto účelem. Samostatně se pak vydají vlakem směrem na Banskou Bystrici, kde si chtějí užít volných letních dnů, než dorazí zbytek výpravy. Jejich plán ale průběžně komplikuje řada nešťastných náhod. Přestupní vlak do Bystrice jim ujede, ztratí batoh s penězi a pomalu je začíná mrzet, že nezůstali s výpravou, jak původně měli. Do Bystrice se nakonec dostanou autostopem a sejdou se tam se spolužačkou Janou, kterou má Vamberova výprava vyzvednout. Pedantní učitel se mezitím snaží nastolit pravidla, která však žáci neberou příliš vážně a spíše si z nich utahují. Při večerním budování tábora striktně oddělí stany chlapců a stany děvčat. Časně ráno budí své svěřence na rozcvičku, trvá na vzorném pořádku a disciplíně. Kdykoliv projíždí po cestě větším městem, musí celá výprava absolvovat naučnou komentovanou prohlídku

místních památek. Při jedné z Vamberových odpoledních orientačních her se několik žáků nedopatřením ztratí a do tábora je přivede zpět až místní myslivec. Pauzy určené pro odpočinek a vlastní zájmovou činnost žáků mají pevně stanovený čas, který se musí spolehlivě dodržovat. Žáky program nebaví a přirozeně by se raději věnovali běžným letním radovánkám. V jedné chvíli selžou i Vamberovy orientační schopnosti, když se dostanou k přehradě. Výprava je však schopna improvizovat a přes přehradu se v pořádku dostanou pomocí loděk. S pocitem selhání poté Vambera vezme své svěřence na oběd a rozhodne se zaplatit za všechny celou útratu. V tu chvíli se začíná pomalu rodit zvrat v postoji žáků k učitelu. Sami od sebe se složí na finanční částku za oběd a peníze tajně vloží do Vamberova občanského průkazu, který má v batohu. Při té příležitosti zjistí, že má následující den narozeniny. Shodou okolností se kvůli selhání orientace ocitne celá výprava poblíž městečka, kde dříve Vambera již působil jako učitel a jeho bývalí žáci ho vřele vítají. Další den uspořádají Vamberovi v horské kolibě bohatou narozeninovou oslavu. A verze, kterou dříve žáci vůči učitelu pociťovali, se postupem času zcela vytrácí. Celý film zakončuje scéna ze sportovní pionýrské soutěže, kterou vyhrává oddíl Vamberových žáků. Všichni začnou náhle zjišťovat, že prožívají nádherné léto plné dobrodružství a uvědomí si, že Vamberovy snahy o pevně stanovený řád a cílevědomost jsou vlastně užitečné k jejich dalšímu osobnímu růstu a upevňování dobrého charakteru.

Obrázek 3: Plakát k filmu Let', ptáku, let'!

Zdroj: Filmový přehled, online, cit. 2017-12-20

Film "Let, ptáku, Let!" má jednoznačně výchovný charakter. Stejně jako u již dalších rozebíraných seriálů pro mládež i zde je hlavním aspektem důraz na cílevědomou výchovu mládeže a upevňování socialistické morálky. Starší učitel je zde v pozici mentora a vzoru správného a poctivého chování, který usiluje o vypěstování zodpovědnosti v charakterových postojích mládeže.

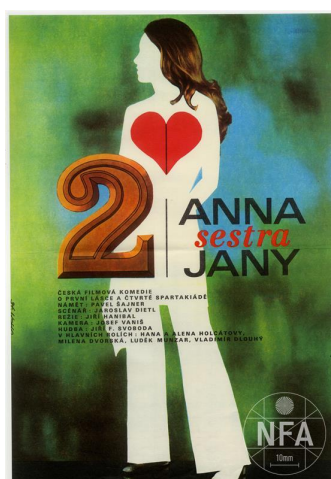
Anna, sestra Jany

Rodinný film režiséra Jiřího Hanibala a scénáristy Jaroslava Dietla z roku 1975. Děj vypráví o dvou dospívajících dívkách, dvojčatech, Anně a Janě Svatošových, které se právě přistěhovaly s rodiči do nového bytu. Obě jsou k nerozeznání podobné, protože jsou dvojčata. V novém prostředí si hledají kamarády a jejich naprosto totožný vzhled jim obvykle způsobuje všelijaké komplikace. Anna i Jana jsou velmi pohybově nadané a ze všeho nejvíc usilují o účast na pražské spartakiádě, kam ovšem může jet jen jedna z nich. Do vedlejších rolí byli obsazeni herci Luděk Munzar, Vladimír Dlouhý, Michal Nesvadba, Milena Dvorská, Zdena Hadrboľcová. (Filmový přehled, online, 2018-1-19)

Film začíná stěhováním rodiny Svatošových. Když jedna z dívek nosí krabice s věcmi do nového bytu, nabídne jí jeden z chlapců hrajících si na ulici pomocnou ruku. Ve výtahu se představí jako Ondra Valášek. Po příchodu do bytu je Ondra zmatený, když zjistí, že obě sestry jsou k nerozeznání podobné. I jejich vlastní otec uznává, že i jemu samotnému se dcery občas pletou. Po nástupu do nové školy se dívek ujímá tělocvikářka, která dvojčatům vysvětluje, že se spartakiády může zúčastnit pouze jedna z nich a že vybrána bude ta, která se projeví jako lépe pohybově nadaná. Anna se začne sbližovat s novým kamarádem Ondrou, se kterým tráví hodně volného času. Když přijde den, kdy má tělocvikářka rozhodnout, které z dvojčat pojede do Prahy na spartakiádu, je to Jana, která je vybrána jako nadanější. Anna je smutná a pláče, protože na spartakiádu chtěla jet mimo jiné také kvůli Ondrovi. Diskutuje o tom s Janou, které tvrdí, že je Ondra jiný než ostatní chlapci a má ho ráda. Jana se snaží její vztah s Ondrou zlehčovat a domluví se, že na příští rande dorazí ona místo Anny. Podle Jany

totiž Ondra není vůbec nijak výjimečný a nevšimne si, že na rande nedorazí Anna. Ten však hned po pár minutách Janu pozná a cítí se velmi ukřivděný. Anna je smutná, že Ondru zklamala a běží se mu omluvit. Ten ji však nechce ani vidět. Jediný způsob, jak by svého chlapce mohla vidět a omluvit se mu, je v Praze na spartakiádě. O to víc tedy začne Anna usilovat o místo ve skupině. Nakonec se dvojčata dohodnou, že využijí své podoby, tajně pojedou obě a budou se vydávat za jednu osobu. Rodičům řeknou, že Anna nakonec jede jako náhradnice za jednu ze studentek, která se na poslední chvíli vážně zranila. Plán jim vychází i díky ostatním dívkám ze skupiny, které aktivně pomáhají a tak úspěšně klamou vedoucí tělocvikářku. Ta nemá ani tušení, že do Prahy jedou obě dvojčata. Mládež se spartakiády nemůže dočkat, ve vlaku se baví a jsou nadšení z událostí, které je v Praze čekají. Jen Ondra se bavit nedokáže. Sedí mlčky sám a myslí na Annu. Mezitím nešťastnou náhodou zjistí rodiče dvojčat, že zranění spolužačky byl jen pouhý výmysl a že na spartakiádu měla opravdu odjet pouze Jana. Pan Svatoš pohotově vyrazí do Prahy, aby dal věci do pořádku. Po krátké výměně názorů s tělocvikářkou se obě děvčata přiznají. Shodou okolností se však jedna ze studentek skutečně zraní, tudíž Anna neodjede s otcem domů, ale nakonec opravdu musí na spartakiádě vystoupit s ostatními. Vše dobře dopadne i s Ondrou, se kterým se Anna potká a vše si vyříkají. Film je zakončen desetiminutovou scénou z pražské spartakiády a záběrem na hrdé rodiče sledující své děti jak se účastní této velké události.

Obrázek 4: Plakát k filmu Anna, sestra Jany

Zdroj: Filmový přehled, online, cit. 2017-12-28

Hlavním tématem tohoto filmového díla je spartakiáda- čistě socialistická záležitost, ve filmu popisována jako významná slavnostní událost v životě mladého člověka. Zajímavým aspektem filmu je postava tělocvikářky, která svým svěrenkyním demonstruje spartakiádu jako výsadu, která je pouze pro vybrané, cílevědomé, aktivní a nadané socialistické jedince.

ZÁVĚR

Letos uplynulo 70 let od únorového komunistického převratu. V srpnu pak následuje výročí 50ti let od vpádu vojsk pod vedením SSSR, které ukončilo předchozí krátké období, tzv. "pražského jara", snah o liberalizaci tvrdé komunistické linie v naší zemi. Následné období počínaje koncem roku 1969 je nazýváno normalizací. Jedná se o termín vytvořený KSČ, který měl vyjádřit linii návratu k základním komunistickým idejím a jejímu následnému rozvoji. Toto období přineslo většině obyvatel Československa depresi, zklamání a rezignaci. Veškeré informace šířené prostřednictvím médií spadaly opět pod přísnou kontrolu strany a svoboda slova byla postupně zcela eliminována. Již v předchozím období po roce 1948 byla filmová a později i rozvíjející se televizní tvorba naprosto podřízena komunistické ideologii. Krátkodobé politicko-společenské a kulturní uvolnění počínající postupně v 60. letech nastartovalo obrovský potenciál českých filmových tvůrců - přichází éra tzv. nové vlny československého filmu, která vyvrcholila v období již výše zmiňovaného pražského jara v roce 1968. Tento proces byl ale intervencí vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968 prakticky ukončen.

Na základě zkoumání všech dostupných Ideově tematických plánů televizního vysílání pro děti a mládež a obsahové analýze vybraných seriálů a filmů lze konstatovat, že propaganda byla prostřednictvím televize a filmů v období normalizace systematicky uplatňována. Ideologicky zaměřená byla především publicistická tvorba pro děti a mládež. Zcela zásadním se stal pořad "Vlaštovka", který aktivně prosazoval ideje KSČ a vehementně oslavoval významná komunistická výročí. Ideologickou propagandu ve filmové tvorbě lze oproti tomu charakterizovat jako ne příliš násilnou a dokonce někdy i odlehčenou. Vysloveně politická propaganda se projevovala jen zřídka. Společným aspektem všech analyzovaných filmových děl je spíše důraz na dodržování a utužování správné socialistické morálky. Na tomto místě je třeba podotknout, že i v období normalizace vznikaly také některé kvalitní filmy určené dětem a mládeži, které nelze

označit za propagandistické. Jde např. o filmy režisérky Věry Plívové-Šimkové ("Přijela k nám pout", "Jak se točí Rozmarýny") nebo Marie Poledňákové ("Jak vytrhnout velrybě stoličku", "S tebou mě baví svět").

Stanovená hypotéza zní - ideologická propaganda byla výrazně šířena ve filmové i televizní tvorbě pro děti a mládež. Tato hypotéza byla na základě obsahové analýzy vybraných filmových děl zamítnuta. Ideologická propaganda byla uplatňována zejména v publicistické televizní tvorbě. Oproti tomu ve filmové tvorbě se s ideologickou propagandou takřka nesetkáme. Prosazována byla z největší části výchova k správné socialistické morálce. Na základě výsledků rozboru dostupných Ideově tematických plánů Československé televize lze konstatovat, že každý rok byly z velké části totožné. ITP opakovaně apelovaly na vštěpování správné morálky dětem a mládeži a také na vytváření kladných postojů při budování socialistického státu. Častým prvkem bylo koncipování postav hlavního hrdiny jako vzoru, jehož názory a chování se shodovaly se zájmy KSČ. V případě filmové a televizní tvorby byl kladen důraz především na neustálé opakování prosazovaných idejí než např. na emocionální působení.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

AGNEW, Hugh LeCaine. *Češi a země Koruny české*. Praha: Academia, 2008. Novověk. ISBN 978-80-200-1626-3.

ČERNÁ, Jaroslava, ed. *Českoslovenští filmoví režiséři sedmdesátých let*. Praha: Československý filmový ústav, 1983.

HAMES, Peter. *Československá nová vlna*. Praha: Levné knihy, 2008. ISBN 978-80-7309-580-2.

JÄCKEL, Eberhard. *Německé století: historická bilance*. Praha: Argo, 2004. Dějiny Evropy (Argo). ISBN 80-7203-617-3.

KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967*. Praha: Academia, 2011. Šťastné zítřky (Academia). ISBN 978-80-200-2019-2.

KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8.

KOPAL, Petr, ed. *Film a dějiny: Normalizace*. Praha: Casablanca, 2014. ISBN 978-80-87292-26-6.

ORLEBAR, Jeremy. *Knihy o televizi*. Praha: Nakladatelství Akademie múzických umění, 2012. ISBN 978-80-7331-246-6.

PARKER, Geoffrey. *Dějiny světa v obrazech*. 1. vydání překlad Josef Hegner Praha: Knižní klub, 1995. ISBN 80-7176-154-0.

ŠKVORECKÝ, Josef. *Všichni ti bystří mladí muži a ženy: osobní historie českého filmu*. Praha: Horizont, 1991. ISBN 80-7012-055-X.

TAYLOR, Richard. *Filmová propaganda: Sovětské Rusko a nacistické Německo*. Praha: Academia, 2016. Šťastné zítřky (Academia). ISBN 978-80-200-2534-0.

VERNER, Pavel. *Historie mediální komunikace*. 1. vydání Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2013. ISBN 978-80-7452-027-3

VERNER, Pavel. *Propaganda a manipulace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. ISBN 978-80-7452-015-0.

Archivní prameny

Archiv a programový fond České televize, Ideově tematické plány, 1970. VE2, KV.64

Archiv a programový fond České televize, Ideově tematické plány, 1973 - 1974. VE2, KV.64

Archiv a programový fond České televize, Ideově tematické plány, 1976 - 1977. VE2, KV.64

Archiv a programový fond České televize, Ideově tematické plány, 1977 - 1978. VE2, KV.64

Archiv a programový fond České televize, Ideově tematické plány, 1985 - 1986. VE2, KV.64

Archiv a programový fond České televize, Ideově tematické plány, 1987 - 1988. VE2, KV.64

Periodika

STOČES, L. Přišlo nám psaní. Týdeník *Československé televize*, 1970. č.1. s. 2

KOVAL, Jan. Kolem dokola obrazovky. Týdeník *Československé televize*, 1970. č.32. s. 2

Seznam použitých internetových zdrojů

Česká televize, *My všichni školou povinni*. [online]. © cit. 2018-1-10, dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/898741-my-vsichni-skolou-povinni>

Česká televize, *Třetí patro*. [online]. © cit. 2018-1-12, dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/898618-treti-patro>

Česká televize, *Zkoušky z dospělosti*. [online]. © cit. 2018-1-13, dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/898489-zkousky-z-dospelosti>

Česká televize, *My holky z městečka*. [online]. © cit. 2018-1-13, dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1030772465-my-holky-z-mestecka>

Filmový přehled, *Neříkej mi majore!*. [online]. © cit. 2018-1-17, dostupné z: <http://www.filmovyprehled.cz/cs/film/397331/nerikej-mi-majore>

Filmový přehled, *Let', ptáku, let'!*. [online]. © cit. 2018-1-18, dostupné z: <http://www.filmovyprehled.cz/cs/film/397205/let-ptaku-let>

Filmový přehled, *Anna, sestra Jany.*. [online]. © cit. 2018-1-19, dostupné z: <http://www.filmovyprehled.cz/cs/film/397083/anna-sestra-jany>

SEZNAM ZKRATEK

NSDAP	-	Národně socialistická německá dělnická strana
KSČ	-	Komunistická strana Československa
BBC	-	British Broadcasting Corporation
ÖRF	-	Österreichischer Rundfunk
NDR	-	Německá demokratická republika
ČST	-	Československá televize
KSSS	-	Komunistická strana Sovětského svazu
SSM	-	Socialistický svaz mládeže
ČSR	-	Československá republika
VŘSR	-	Velká říjnová socialistická revoluce
SSRS	-	Svaz sovětských socialistických republik
ITP	-	Ideově tematické plány
TVŠ	-	Televizní vysílání pro školy
VB	-	Veřejná bezpečnost

SEZNAM OBRÁZKŮ

Seznam obrázků

Obrázek 1: Titulní strana týdeníku ČST	34
Obrázek 2: Plakát k filmu Neříkej mi Majore!	63
Obrázek 3: Plakát k filmu Let', ptáku, leť!	65
Obrázek 4: Plakát k filmu Anna, sestra Jany	67

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Tereza Böhmová

Obor: Sociální a mediální komunikace

Forma studia: prezenční

Název práce: Propaganda ve filmové a televizní tvorbě pro děti a mládež v období normalizace

Rok: 2018

Počet stran textu bez příloh: 62

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 21

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů:

Počet internetových zdrojů: 7

Vedoucí práce: Mgr. Libor Svoboda Ph. D.